10 november 1915

Men meldt ons:

Het Duitse bestuur in België heeft de tarieven voor de inkomende rechten weer hersteld, zoals die waren voor de oorlog, zodat er nu voor koffie naar Duitsland 80 pfennig per kilo en naar België 10 pfennig betaald wordt.

11 november 1915

Onze correspondent schrijft uit Brussel:

Hieronder volgt een opgave van de voornaamste besluiten, in de laatste dagen bekend gemaakt.

Vanaf 1 november is de bewaking, zoals zij tot nu toe reeds voor de in de jaren 1892 tot 1897 geboren Belgen bestond, op alle mannelijke Belgen uitgebreid, die in de jaren 1885 tot 1898 (beide inbegrepen) geboren zijn. Daarentegen worden de manschappen (niet de officieren) der voormalige onwerkzame burgerwacht (garde civique non active) met hun voltooide 30^{e} levensjaar van de bewaking ontslagen. Bij deze gelegenheid herhaalt de gouverneur-generaal, dat de bewaking alleen ingevoerd is om de aanwezigheid der meldingsplichtigen vast te stellen en hun ontwijken te beletten. Er wordt daarmee noch inlijving in het Duitse leger, noch een wegvoeren in krijgsgevangenschap bedoeld.

Een besluit van 26 oktober zegt: Het invoeren van gebruikte en ongebruikte post- en liefdadigheidspostzegels, die sedert het begin van de oorlog door de met Duitsland of zijn bondgenoten in oorlog zijnde staten nieuw uitgegeven werden of nog worden, evenals de handel met zulke post- en liefdadigheidszegels wordt verboden.

Inzonderheid wordt verboden zulke zegels aan te prijzen of uit te stallen. Overtredingen worden met ten hoogste 10.000 mark of met ten hoogste een jaar gevangenis of met een van beide gestraft. Ook kan beslaglegging op de zegels uitgesproken worden. De verordening is op 5 november van kracht geworden.

Tenslotte zijn de volgende firma's onder dwangbeheer gesteld: Usines de Nickel de la Nèthe te Duffel; Chauffage Henri Hamelle te Elsene, Rousselot & C° en Albert Trone, beiden te Brussel; The British-American Tobacco Cy. Ltd. te Antwerpen.

12 november 1915

Demografie (Karel Van de Woestijne).

Brussel, 7 November.

Laat ik deze volksbeschrijvende marginalia beginnen met de vermelding, dat een dezer laatste zondagen de gezamenlijke ontvangst der Brusselse schouwburgen niet minder dan ruim twintigduizend frank bedroeg.

En laat ik er onmiddellijk aan toevoegen, dat ik mij zeer goed bewust ben van de vloed der vermaledijdingen, die mij deze mededeling zo goed als zeker bezorgt.

"Wij gaan niet naar de schouwburg, meneer!", voegt men mij met een blik van toorn en misprijzen toe, zoals men er in melodrama's over heeft voor de ergste verraders.

Waarop ik, koelbloedig als een karper, antwoord: "Ik ook niet".

Want ik geef het gretig toe: wij, mensen van goede dunk, gaan in de tegenwoordige omstandigheden niet naar de schouwburg, en wij

gaan nog minder naar de cinema, en wij gaan nog nauwelijks naar het concert (al verheugt zich het concert in zo goed als ieders genade). Het blijft echter niet te minder een feit, dat ik uit de beste bron heb: een dezer laatste zondagen zagen de Brusselse schouwplaatsen, niettegenstaande de levensduurte, niettegenstaande de algemene onthouding van waarlijk bemiddelden, en zonder dat de Duitse bezetting er voor een hoog percent tussenkomt, meer dan twintigduizend frank in hun kassen vloeien.

Ik wens het, ondanks de eigen ergernis, bij deze vaststelling te laten. Juist omdat ik voor deze, door zovelen gedeelde, ergernis eerbied heb. Gesteld - en ik treed die mening natuurlijk ten volle bij, - dat wij er de moed in moeten houden, zie ik niet goed in welke moed men kan putten in een bioscoopvertoning. Gesteld - en ook die mening kan ik bijtreden, - dat wij recht hebben op wat verstrooiing, dan vraag ik mij echter af hoeverre een uitgeklede revue strookt met de ernst van deze tijd. Ik ben het dus volkomen eens met wie uitroepen: “Wij gaan naar de schouwburg niet!” Alleen wil ik de woede wraken, waarmee ze mij hun onthouding toesnauwen.

Er is, in de tegenwoordige psychologische toestand van Brussels bevolking, een verschijnsel dat telkens opvalt: de zucht naar veralgemening. Elders gewoon, is hij anders bij de Brusselaar zeldzaam. De Brusselaar is, hoe joviaal en verdraagzaam ook, van nature sceptisch en hekelzuchtig: hij is realistisch aangelegd, en doorgaans zelfbewust. Maar ga nu eens in deze tijd spreken van eigenschappen, die in normale omstandigheden “bij nature” bestaan! In normale omstandigheden zou de Brusselaar redeneren: Sus gaat naar het theater, en er zijn er velen die doen als hij; Charel daarentegen blijft thuis en ik ook, en nog vele anderen; en daarmee punt. Nu echter wordt die Brusselaar, onder de invloed van de

algemeen heersende neurose, kregelig bij de gedachte alleen, niet dat Sus en konsoorten zich vermeien in toneeldartelheid, maar dat men hem wellicht verdenken kon, eveneens onsmakelijk geachte vermaken te zoeken. Is dit een uiting van de zucht tot zelfbehoud, door de gebeurtenissen ten zeerste te wettigen? Is het de vrees voor gebrek aan civisme? Is het verhoogd ontzag voor menselijk opzicht? Ik weet niet of de oorlog deze gevoelens, waar de Brusselaar vroeger niet dan nogal ongelovig tegenover stond, in hem in zulke mate ontwikkeld heeft, dat zij hem telkens schrap doen staan tegen allen mogelijke schijn van verdenking. Zeker, wij hebben in ons heel wat voelen wakker worden dat vroeger gerust slapen mocht, vermits wij het niet nodig hadden; wij zijn ons bewust geworden van eigenschappen, waarvan wij dankbaar weten wat wij er in de toekomst aan zullen hebben, als wij maar volharden in onze ernstig goede wil. Maar dat kan geen reden zijn, om zowaar van anderen te vermoeden, dat zij ons gestadig en halsstarrig met argwaan bejegenen. En dat is nochtans, wat thans in de psychologische atmosfeer van Brussel onophoudelijk trilt, opzweept, razend maakt.

Kijk: ik heb onder de nota's voor deze demografische afkondigingen opgetekend: “Brussel is vermagerd.” Hemel, zou je willen geloven dat de dikke meneer, die ik soms op wandeling ontmoet, in staat is, na lezing van dit artikel, mij bij de kraag te vatten en toe te roepen: “Ik heb sedert 20 Augustus 1914 twintig pond bij gewonnen, meneer”? - Die vermagering van de Brusselaar, die algemeen is (ik druk er op, niettegenstaande mijn geachte maar dikke tegenspreker), zij is onloochenbaar, zij is in het oog vallend. Cijfers en statistieken kan ik u hieromtrent natuurlijk niet mededelen: wij zijn nog aan het verplichte en geregelde wegen niet toe, zoals geschiedt met zieke zuigelingen; al moeten wij geenszins wanhopen, ook die verordening te zien in het leven roepen. Wij

schatten dus op het oog, gelijk (met alle respect) geoefende slagers op de veemarkt; maar de constatering lijdt geen tegenspraak: wij zijn vermagerd, wij smelten weg, wij worden weldra doorzichtig. Aan wat deze toestand te wijten? Wij werken niet meer dan vroeger, - integendeel! Wij zijn in lichaamsoefeningen niet vooruitgegaan, - integendeel! Ligt het misschien aan de duurte van eetbare vetstoffen? Maar rijkelui, die heel goed boter kunnen kopen, en die mij verzekeren deze bezigheid niet te hebben geschorst, zijn in verhouding het meest vermagerd, meer inderdaad dan vele werklui die op de volkssoep teren ...

En à propos van volkssoep: ik heb in mijn demografisch notaboekje een paar lekkere getallen voor u. - Het uitdelen van volkssoep is verminderd: enkele tijd geleden bedroeg, te Brussel stad alleen, het aantal dagelijkse porties achtenvijftigduizend; nu is verleden week het cijfer op vierentwintigduizend porties ongeveer geslonken. En dat is heel verheugend, vermits het, enerzijds, op vermindering der heersende ellende, anderzijds op langzamerhand hernemen van het economische leven wijst.

De strenge maatregelen die nog iedere dag tegen werkloosheid getroffen worden, dragen dus blijkbaar gevolgen; ik hoop er te kunnen aan toevoegen, dat bij onze werklieden de heersende loomheid verdwijnt, de gezonde werklust weer ontwaakt is. - Een vermindering dus, in korte tijd, van vierendertigduizend porties. Maar stelt gij u goed voor, wat het, voor een klein weekje, nog aan benodigdheden blijft eisen? Ziehier, wat te Brussel, van 18 tot 24 oktober jl. daarvoor werd verbruikt: 5570 kilo vers vlees; 418 kilo bevroren vlees; 1320 kilo gezouten spek; 126 kilo vet; 47.250 kilo aardappelen; 17.060 kilo rijst; 1215 kilo maïsmeel; 2700 kilo uien; 3045 bossen prei; 834 bossen selder; 2150 kilo andijvie; 944 kilo kervel; 400 kilo sla; 189 kilo watermeloen; 200 kilo spinazie; 950 kilo

wortelen; 500 groene kolen; 1850 kilo zout; en, ter smakelijke vollediging, 10 kilo peper.

En nochtans, het is opvallend: Brussel vermagert!

Terwijl (andere, en zelfs geheel andere demografische vaststelling) in het moeilijke en kiese vraagstuk der prostitutie weinig verandering is gekomen. Alleen is ze thans vollediger, en, naar men mij verzekert, doeltreffender gereglementeerd. Ik spreek natuurlijk van de openbare. Wat de andere betreft ... o veilheid van sommige vrouwen, wie lost de geheimen van uw in deze beroerde tijden verhoogde menigvuldigheid op? ... Doch genoeg hierover: belangstellenden kan ik verwijzen naar de klaagliederen van Jeremias, hfst. 4 vers 6, en hfst. 5 vers 11.

Vermits ik mij nu toch op schuivend zand, of, gelijk Herman Teirlinck zeggen zou, op een doolage bevind, wil ik besluiten op een mededeling die sommigen in verband met allerlei omstandigheden, waaronder de bovenstaande, bevredigend en geruststellend zullen vinden: het geboortecijfer is te Brussel en omtrek aanmerkelijk lager geworden. In Groot-Brussel werden, september 1914, niet minder dan 974 kinderen geboren; in september 1915 daalde het cijfer op 675. Hetgeen, tenslotte, pleit, niettegenstaande alles, voor onze zedelijkheid, en de verontwaardiging moge bekoelen, die dit waarheidlievend briefje kan hebben gewekt.

13 november 1915

Belgisch Rode Kruis.

Over de maand oktober heeft het Belgische Rode Kruis in Den Haag 1500 aanvragen kunnen beantwoorden, betrekking hebbende op de gezondheidstoestand van Belgische soldaten. Het aantal

gewonden en zieken, omtrent wie kon mededeling worden gedaan, was geringer dan dat der vorige maanden.

Iedere aanvraag dient aan het secretariaat van het comité (Lange Voorhout 86 te ’s Gravenhage) te worden gericht, bevattende naam, voornamen, regiment, bataljon en compagnie van de betrokkene. Het comité verzoekt, zo mogelijk, ook op te geven het militair nummer, de geboorteplaats en de datum van geboorte, alsook de woonplaats en het adres van de betrokken soldaat voor de oorlog.

Voor onze zuigelingen (van onze correspondent Emanuel de Bom).

Antwerpen, 10 november

Gaarne had ik reeds vroeger dit serietje over zuigelingenzorg, dit belangrijk thema waar het gaat om de toekomst van ons ras, op passende wijze afgesloten, indien ik het mij toegezegde materiaal van omstandigheden en getal maar tijdig had gekregen. Ik zou wel geneigd zijn er me een poos boos om te maken, indien ik een ogenblik kon vermoeden dat hier lusteloosheid of onachtzaamheid in het spel kon zijn. Maar de heren, die aan het hoofd van de betreffende comités staan, hebben het zo onmenselijk druk met het afdoen van al de hun toevertrouwde zaken. Bovendien is het opmaken van statistieken een taak waar een rustig moment voor verlangd wordt, en tegenover de wassende vloed van dagelijkse beslommering wijkt de behoefte aan een trouw relaas ten behoeve van de buitenwereld allicht naar de achtergrond.

Het ging voornamelijk om precieze gegevens over wat, tijdens de duur van de oorlog tot stand is gebracht door de afdeling van het Nationaal Hulp- en voedingscomité voor de provincie Antwerpen,

tak Hulp, afdeling Bescherming der liefdadigheidswerken voor kinderen.

Want niet alleen binnen de Antwerpse muren is gezorgd geworden voor de jongste exemplaren van ons mensengeslacht hier. Men kan zich voorstellen, hoeveel nijpender de nood is geweest in de verstrooide gemeenten, waar, bij ontstentenis van de plaatselijke autoriteit, er allereerst moest aan gedacht worden de afwezige regeerders op doelmatige wijze te vervangen. Vervolgens moesten in iedere gemeente bijzondere comités worden aangesteld die hoofdzakelijk van de bescherming der prilste jeugd hun werk zouden maken. Dat alles is gebeurd, en naar men mij verzekert, op degelijke grondslag.

De Bond tot bescherming der eerste kindsheid, waarvan mr. Is. van Doosselaere voorzitter en dr. V. Possemiers secretaris zijn, heeft daar allereerst de hand aan geslagen. Voor de oorlog bestonden er in de provincie Antwerpen instellingen van die aard te Antwerpen, Mechelen, Merksem, Boom, Niel, Breda en Breendonk. Thans bestaan er, of zijn er in wording te Borgerhout, Berchem, Deurne, Wilrijk, Hoboken, Hemiksem, Mortsel, Wijnegem, Kontich, Lier, Schoten, Ekeren, Brasschaat, Stabroek, Kapellen, Hoevenen, Wilmarsdonk, Duffel, Willebroek, Bornem, Turnhout, Mol, Herentals, Oud-Turnhout enz. Al die instellingen bestaan onder de vorm van “raadplegingen voor zuigelingen” of “consultatiebureaus voor zuigelingen”. De instellingen die voor de oorlog bestonden hebben een ongemene uitbreiding genomen, voornamelijk te Antwerpen, te Mechelen, te Merksem. Zo bestond vroeger te Mechelen één kribbe en één raadpleging (zonder melkbedeling) met één dokter. Nu zijn er 4 raadplegingen met het gepaste voedsel en 4 dokters.

In de gemeenten waar tot dusver geen raadpleging voor zuigelingen was ingericht, bestaat nu overal een “melkbedeling” onder controle van de geneesheer der gemeente.

Door geneesheren worden voordrachten gehouden in alle mogelijke plaatsen, zo laatst te Kontich, te Lier, te Turnhout, terwijl nieuwe traktaatjes, waar de voorschriften kort in samengevat zijn, en ook schriften ten behoeve van dokters en dames werden gedrukt en verspreid.

Ik schrijf hier de twaalf regels af, die op de rugzijde van de beschrijvingskaart die iedere moeder krijgt, gedrukt staan. Wel zijn die algemeen bekend, maar de zuigelingen zullen het me niet kwalijk nemen, dat ik ze te hunnen behoeve kopieer:

1. Niets vervangt een moederhart en moedermelk.
2. Borstvoeding is moederplicht en kinderrecht.
3. Waar licht en lucht is, komt geen dokter in.
4. Koude is de grootste vijand van de zuigeling.
5. Wees in alles stipt, in maaltijdenaantal, in etensuur.
6. Wees op alles zindelijk[1]; oorlog aan vliegen en ongedierte.
7. Gebruik alleen gekookt water voor uw kind.
8. Elk ander voedsel dan melk is gif voor de zuigeling.
9. Kook koe- en geitenmelk en bewaar ze koel.
10. Geef nooit vlees, vis, bier, rauw fruit aan uw kind.
11. Ga nooit met uw kind in een huis of een kamer waar er een ziekte is.

---

[1] Op woonst, bed en kleding, op borst en borsttepels, op kinderlippen, huid en huidplooien, op kannen, flessenspeentjes, voedsel.

12. Bij ongesteldheid van uw kind, raadpleeg de dokter en hem alleen.

In de omgeving van Antwerpen – zo besloot een geneesheer, die ik raadpleegde – zullen door ons werk op een jaar tijd meer kinderlevens gered zijn dan tot nu toe Belgische soldaten op het slagveld gesneuveld zijn! …

Gedurende het kwartaal juli tot september werd aan het Hulpcomité door 74 gemeenten hulp aangevraagd voor 1414 kinderen: aan 740 werd hulp verleend, in 344 gevallen werd dit geweigerd om geldige redenen, terwijl 330 gevallen laatst nog in behandeling waren. Door 20 gemeenten werd gevraagd 106 kinderen bij voedsters te plaatsen. In 29 gevallen werd dit toegestaan, 40 werden afgewezen, 37 moesten in oktober nog afgedaan worden. Van de 258 kinderen, waarvoor plaatsing in gestichten werd gevraagd, moest dit voor 170 afgewezen worden, aan 6 werd dit toegestaan, 82 gevallen waren nog in behandeling. Dit geldt hier natuurlijk niet uitsluitend zuigelingen, wel zeer jonge kinderen. Volgende werken werden door het comité gesubsidieerd: weeshuis der Heilige Familie te Herentals, Gasthuis Louisa Maria, Home Marie José, werk ter bescherming der jonge meisjes, Privaatgasthuis te Bornem, Meisjesweeshuis te Herentals, Isabellagasthuis te Arendonk, Moederheil de Merksem, Moederhuis Sinte Anna-Maria, Huis van Barmhartigheid te Wijnegem, Kribbe van het Kind Jezus, Kinderpleeghuis Elisabeth, Weeshuis der Onbevlekte Ontvangenis te Hoboken, weeshuis te Hoboken (notelaarstraat), St. Philomena's Gasthuis te Kapellen, Maatschappij der bewaarscholen te Antwerpen.

Ik heb een paar van die instellingen te Antwerpen zelf bezocht, en wil u daarover in een volgend schrijven iets naders berichten.

Deze brief wil ik echter besluiten door de aandacht te vestigen op een heel belangrijk punt: de melkvoorraad.

Naar mij uit ambtelijke bron wordt medegedeeld, zijn de verliezen die de veestapel gedurende de zes eerste maanden van 1915 in België heeft geleden, zo ontzettend groot, dat het bedrag daarvan tweemaal zo hoog is als in 1913 en 1914. De enige oorzaak daarvan is het gemis van geconcentreerde voeding.

En wat de hoedanigheid van de melk betreft, daarover geeft een bevoegd advies van het Nationaal Comité van 29 juli ll. volgend uitsluitsel:

De meelhoudende voedingsstoffen zijn bijna uitgeput; daar de landbouwnijverheid haar onderproducten heeft gestaakt, ontbreken de lijnkoeken; de groene voeding wordt al zeldzamer. Er volgt uit, dat de pachter voor zijn vee alleen op toevallig voorhanden voeding aangewezen is, en dat de waarde van de melk er aanzienlijk door verminderd is. Ook de kwantiteit is tot een derde van de vroegere gedaald. Oorzaken? De rekwisities, de sluiting der grenzen, de onvoldoende voeding en het hoge aantal koeien die van de hand worden gedaan, omdat de boer er geen kans op ziet ze in goede staat te houden; waar tegenover de hoge prijzen staan die momenteel geboden worden.

Hoedanigheid en hoeveelheid van de melk zijn erg geslonken, maar de vraag ernaar is zeer toegenomen. De verenigingen voor kinderbescherming hebben het aantal van hun klanten op onrustbarende wijze zien stijgen. Wil men nu de ontzettende ramp voorkomen, kleine kinderen te zien sterven bij gebrek aan de nodige melk, dan moet zo spoedig mogelijk een voldoende

hoeveelheid veevoeder, en bepaaldelijk lijnmeelkoeken, in België worden ingevoerd. Het is een zaak van menselijkheid.

Aldus het ambtelijk verslag dat ik onder ogen kreeg. Ik durf hopen, dat wie hier een plicht te vervullen heeft dat onmiddellijk zal doen.

14 november 1915

Oorlogsbijdrage van België.

Brussel, 13 november. De gouverneur-generaal heeft het volgende bevel uitgevaardigd:

Overeenkomstig artikel 49 der Haagse conventie inzake de wetten en gebruiken van de oorlogvoering te land wordt hierbij aan de Belgische bevolking tot nader order als bijdrage in de kosten van leger en bestuur in het bezette gebied een oorlogscontributie ten bedrage van 40 miljoen frank per maand opgelegd.

Aan het Duitse bestuur wordt het recht voorbehouden de maandelijkse termijnen geheel of gedeeltelijk in Duits geld tot een verrekeningskoers van 80 mark (per 100 frank) te ontvangen. De betaling is verschuldigd door de 9 provincies van België, die voor de verschuldigde bedragen gezamenlijk aansprakelijk zijn. De betaling van de eerste bijdrage moet geschieden uiterlijk op 10 december 1915, die van de volgende telkens voor de 10^{e} van iedere maand, aan de veldkrijgskassen in het keizerlijke generale gouvernement te Brussel. Indien ter verkrijging van betalingsmiddelen door de provincies schuldbrieven worden uitgegeven, worden vorm en inhoud daarvan vastgesteld door de keizerlijke commissaris-generaal voor de banken in België.

15 november 1915

Het Fonds van de Belgische soldaat.

Men kent de oorsprong van dit edelmoedige werk. De eer ervan komt toe aan onze (de Belgische) soldaten. Een kleine piot, voor dat hij met een gevaarlijke opdracht werd belast, had aan een van zijn makkers gevraagd, de geringe voorwerpen, waaraan hij gehecht was, aan zijn oude moeder te overhandigen. Meer dan een nikkelen uurwerk en een bescheiden geldbeugel met drie Franse sous was het niet. De kleine infanterist viel roemrijk op het slagveld; zijn makkers besloten een omhaling te doen en stuurden de geldbeugel terug, waar een stuk van vijf frank meer in zat. Dit roerende gevalletje uit het leven in de loopgraven, gaf aan de heer volksvertegenwoordiger Ramaekers het gedacht het Fonds van de Belgische soldaat te stichten.

Het werk, dat met veel belangstelling werd onthaald, had als beschermers de heer baron de Broqueville, voorzitter van de ministerraad en minister van oorlog; de heer Berryer, minister van binnenlandse zaken, en de heer Schollaert, voorzitter van de kamer van volksvertegenwoordigers.

Dat gebeurde ongeveer een jaar geleden, in november 1914.

Het werk nam weldra een grote uitbreiding; het had afdelingen gesticht te Londen, voor Engeland en Canada; te Rouen, voor Frankrijk; in de pastorij van Steenkerke, voor België.

Het idee van het Fonds van de Belgische soldaat was ontstaan; men moest nog de middelen vinden om het ten uitvoer te brengen. De heren de Broqueville en Berryer overhandigden eerst aan de heer Ramaekers een milde gift voor het front; daarna stroomden de bijdragen toe.

Na één jaar bestaan, heeft het werk aan onze soldaten meer dan 30.000 frank kunnen uitdelen. Maar weldra breidde het werk van het fonds zich ook tot de burgerbevolking uit, het is te zeggen tot de families van de strijdende soldaten; 50.000 kilo levensmiddelen van allerhande aard werden, door de zorgen van het comité te Londen, tot de beschikking van de heer de Broqueville gesteld: deze levensmiddelen bestonden uit vlees, tabak, chocolade, confituur, koffie, enz.

Bovendien werden 105.000 kledingstukken (hemden, sokken, schoenen), gedurende hetzelfde tijdsverloop aan onze soldaten gezonden. Tenslotte heeft het comité van Londen 106 vliegende keukens voor ons leger doen vervaardigen. Het is een uitgave van 250.000 frank; die het comité van Londen ten voordele van ons leger heeft gedaan.

Ook Frankrijk is voor dit liefdadig werk niet onverschillig gebleven; het heeft aan het Fonds van de Belgische soldaat aanzienlijke giften gedaan, die meer dan 41.000 frank bedragen.

De hulp, welke deze prachtige instelling verleent, heeft zich op alle gebied doen voelen. Dank aan haar werd het militair gasthuis van Veurne, dat na de evacuatie achter het front opnieuw werd ingericht, van al het nodige voorzien; ontvangt het gasthuis van De Panne regelmatig iedere week talrijke zendingen; worden er naar Duinkerken insgelijks iedere week dergelijke zendingen gedaan.

De koningin heeft in een lieftallige brief al haar sympathie uitgedrukt aan de inrichters van dit werk.

Maar het Fonds van de Belgische soldaat vergenoegt zich niet met de gezinnen van onze soldaten te hulp te komen; het helpt ook de burgerlijke bevolking, zonder onderscheid. Het is de afdeling van

Canada, onder de bescherming van mevr. Adamson en Ines Taylor, die bijzonderlijk deze taak op zich neemt. Vanaf de maand april werd het aan deze dames toegelaten zich een schip aan te schaffen dat bestemd was om de reis heen en weer te doen tussen de inschepingshaven en het bereikbare gedeelte van België.

Intussen hadden sommige bijzonder zwaar beproefde streken reeds een krachtige steun ontvangen. Zo was de ongelukkige stad Poperinge met zes draagbare keukens begiftigd, die aanzienlijke diensten aan de burgerbevolking bewezen.

Van zijn kant wenste de heer Colaert, burgemeester van Ieper, behalve de giften in natura, ook geldelijke steun te ontvangen; van onze andere landgenoten, die zich onvermoeibaar ten gunste van de door de oorlog getroffen bevolking beijveren, wensten de meesten insgelijks geldelijke hulp, ten einde zich het nodige gereedschap en het materieel aan te schaffen, voor de vluchtelingen die een bedrijf uitoefenen.

De algemene inkomsten van het Fonds van de Belgische soldaat zijn overigens tot een niet te voorziene hoogte gerezen. Op 15 oktober 1915 bereikten zij ongeveer een miljoen frank.

De heer volksvertegenwoordiger Ramaekers, algemeen secretaris van het werk, gaat iedere maand, vanaf de slag aan de IJzer, een bezoek brengen aan onze beminde soldaten. Nimmer, zo schrijft hij, “zal ik de bewondering kunnen uitdrukken welke ik voor onze dappere strijders en hun aanvoerders voel; beiden tonen zich even prachtig, vol moed en uithoudingsvermogen. Men gevoelt zich trots aan de Vlaamse en Waalse helden te kunnen nuttig zijn, en ik ken geen geluk dat ik zou vergelijken bij dat van mij te onderhouden met onze dappere en dierbare soldaten.”

De (Belgische) Legerbode

16 november 1915

Hulde aan Nicephore Niepce, uitvinder der lichttekening (Karel Van de Woestijne)

Brussel, 8 november.

Ik had het nooit van mezelf gedacht. En wie, trouwens, van allen die mij kennen, zou er mij in staat toe hebben geacht, zelfs waar zij twijfelen mochten aan mijn bewustzijn en aan mijn zelfkennis?

Want niet alleen omdat het slecht gezien en “mal porté” is; omdat snobisme het vraagt en goede smaak het eist; omdat esthetisch gevoel haar veroordeelt en alle artisticiteit haar veracht, wees ik tot op de dag van heden alle verzoeking af tot het zingen van de lof der fotografie. Verzoeking die overigens bij mij, in al de dagen van mijn leven, geen ogenblik nog was opgekomen. Stel u dat immers voor: ik, Brusselse correspondent, in het - lichte! - toilet van de faamgodin op de titelplaat der oorspronkelijke edities van Vondel, een lange trompet stekend doordat ik van lichttekening houden zou; ik, die van mijn eerste “zitten” voor de man der camerakunst, vooral de herinnering heb gehouden aan een ijzeren ding, dat mijn schedel kwam te omknellen, en aan een oude dikke juffrouw met schelvisogen, wiens beeltenis ik met glimlachende mond en tenslotte puilende blikken minutenlang fixeren moest (en ik ben altijd heel schuchter geweest tegenover het schone geslacht); ik, die niets beroerders ken dan mij op alle naden te laten bezien en betasten door een kerel die ik ken noch kennen wil, die mij dwingt tot houdingen als in het beruchte bed van Procrustes, en daarop, wanneer de scheve nek dreigt, mieren mijn benen binnenin beginnen te bewandelen en mijn neus als het ware de geur van

mosterd op gaat snuiven, mij, zelfvoldaan, toevoegt: “Doe nu eens erg natuurlijk!”; ik, eindelijk, van wie men, met al mijn goede wil verwant met de goede wil van de operator, nooit heeft vermocht een portret te “trekken” waarbij de dames verbaasd en gecharmeerd zegden, of althans dachten: “Hé, wat een mooie jongen!”

Neen, ik hou niet van de fotografie, - zelfs nu nog niet. Al schrijf ik met iets als plichtbesef, met iets als vroomheid, met iets als bewondering, deze nederige hulde aan Niepce (Nicéphore), de verongelijkten uitvinder, zonder dewelke wij Hildebrands meesterstuk zouden moeten missen. Immers, wat zouden wij zijn, waar zouden wij zitten, wat zou er van ons geworden, wij, Brusselaars van dit ongezegende jaar 1915, indien hij, Niepce, en zijn uitvinding niet hadden bestaan; indien hij zich niet beijverd en ingespannen had, de camera obscura uit te denken; en indien ijver en inspanning jammerlijk onvruchtbaar gebleven waren? We zouden, wij, eenvoudig, allemaal samen achter grendel en slot komen te zitten, wat de schande, dewijl algemeen gedeeld, wel minder zou maken, maar de werkelijkheid van de gevangeniswederwaardigheden daarom nog geenszins verzachten zou. Zodat deze nederige dithyrambus, al ontspruit hij meer uit dankbare overtuiging dan uit de gloed der liefde, hier geenszins misplaatst, en zelfs zeer noodzakelijk is.

Want ziehier waar het om gaat. En oordeel daarna of ik overdrijf.

Wij wonen, zoals ge weet, in de bezette hoofdstad van een bezet land. Het brengt op de natuurlijkste wijze der wereld een heel stelsel van passen mee, waar wij aanvankelijk genoegen mee te nemen hadden, wilden wij ons naar een stad begeven, die buiten Groot-Brussel lag. Nu kosten zulke passen geld, en geld is moeilijk

om vergaren, vooral in deze tijd. Dit bezwaar verdween echter, zodra wij thuis bleven; in welk geval wij er geen hinder van hadden. Bij de passen kwamen de eenzelvigheidskaarten. Eenzelvigheidskaart (een officieel Vlaamsch-Brussels woord dat nooit is uitgesproken geworden,) vertaalt men in het Nederlands door identiteitskaart. Zulke kaart had men eerst nodig om per fiets naar buiten te rijden; om in stad te lopen of te reizen per tram was zij vooralsnog overbodig; zij was, na de eerste maanden bezetting zelfs voldoende om, bij uitsluiting der etappegebieden, door heel België te trekken; en... zij kostte niets. Zodat wij er helemaal niets tegen hadden, en er ons des te liever bij neerlegden, dat niet iedereen fietst, en zo goed als iedereen zijn gezichtseinder is gaan beperken tot Brussel en omtrek; hetgeen zelfs dat bewijs van eenzelvigheid voor de meesten onnodig, en dan ook onbestaand maakte. Intussen zijn echter sedert enkele dagen, verscherpte verordeningen uitgevaardigd: verbod, zonder voorafgaande toelating, zich per fiets buiten de Brusselse agglomeratie te wagen, en, voor binnen Groot-Brussel, algemene verplichting van de identiteitskaart ook voor niet-fietsers. Zodat wij allen zonder onderscheid, te rekenen van 20 november, drager zullen zijn van zo'n kakikleurig bewijs, van op hetwelk onze fotografie ons zedig zal tegenlachen.

En nu beeldt gij u in, misschien, dat deze verstrengde maatregelen een revolutie aan het kweken zijn? Wel, ge vergist u. Zij worden zonder mopperen aangenomen; zij worden door sommigen op een nauwelijks verborgen welgevallen onthaald; zij verheugen zich zelfs, bij velen, in even onomwonden als gretige tegemoetkoming. Want, nietwaar, er is de menselijke ijdelheid, die ook Brussels is.

Niet ieder, immers, lijdt aan fotografofobie, als ik mij aldus uitdrukken durf. Niet ieder beschouwt het als een marteling, voor

de geheimzinnige doos te gaan zitten, die, bij gebrek aan andere onsterfelijkheid, u deze van uw lichamelijke verschijning verzekert. Niemand zelfs heb ik, in deze dure tijden, over de verplichting horen klagen, naar de fotograaf te wandelen, en er een minimum van vijftig centiemen te storten, tegen dewelke hij u, als ge tijd tot wachten hebt, uw volstrekt echte beeltenis, op vereist formaat, en in zesdubbele expeditie, ter hand zal komen te stellen. Want ieder heeft nu, zonder valse schaamte, gelegenheid, zich weer maar eens te laten “trekken”: het is geboden; er staat straf op.

Zij, de fotografen, jubelen natuurlijk. Wat hun slachtoffers nauwelijks zichzelf durven bekennen, en in elk geval niet dan con sordine durven denken, zeggen zij luidop: zij vinden de nieuwe verordening helemaal niet kwaad. “Integendeel” zouden zij zelfs zeggen, indien zij Ibsen's levenseinde kenden.

Zodat ieders geluk onvermengd zou zijn, indien ...

Ja, indien er geen stadhuisklerken waren. Die stadhuisklerken zijn aan de algemene regel onderworpen, hetgeen ze innig gelukkig kon maken. Maar zijn tevens belast met het opmaken dezer eenzelvigheidsbewijzen van de achthonderdduizend Groot-Brusselaars, hetgeen hun genoegen wel enigszins vergalt. Verder hebben zij van die achthonderdduizend Groot-Brusselaars, die op een rijtje, uur aan uur en dag aan dag, hun beurt staan af te wachten, de verwensingen in ontvangst te nemen; hetgeen ze nu wel niet gejaagd maakt, maar dan toch wel wat kregelig. Zodat men zeggen kan, dat de overdreven instemmingsbetuiging van de fotografen in evenwicht wordt gehouden door de wrevel der stadhuisklerken.

Het publiek, dat tussen beiden staat, is veel geduldiger bij de fotograaf dan bij de stadhuisklerk. Nochtans duurt het wachten er niet minder lang, is het rijtje er niet minder kort.

Het is zelfs heel schilderachtig opgewekt, dat rijtje. En mijn vingers jeuken zowaar van de lust, er, bij deze welverdiende Niepce-huldiging, een kiekje van te nemen.

Maar, neem mij niet kwalijk, ik heb er de tijd niet toe: ik moet zelf in het rijtje gaan staan ...

17 november 1915

In Belgische bladen vinden wij de volgende, door de Duitse gouverneur-generaal in België uitgegeven "verordening betreffende benuttiging van beenderen en andere dierlijke stoffen":

Art. 1. Ruwe en gekookte beenderen, verder horens en voeten van slachtvee, die in openbare slachthuizen en burgerslachterijen als afval voorkomen, mogen niet vernietigd noch verwijderd worden. Zij moeten wegens gelijkmatige benuttiging verzameld en aan de door de "Oelcentrale" aangeduide opkopers afgeleverd worden. De "Oelzentrale" stelt passende prijzen vast, die bij de aflevering betaald worden.

Deze bepalingen zijn overeenkomstig op beendergort, beendermeel, beendervet en beenderolie van toepassing.

Art. 2. De in België voorhanden stapels van onder art. 1. Vermelde stoffen moeten bij de "Oelzentrale" voor 10 november 1915 schriftelijk aangegeven worden. Aangiften van vers voorkomende

of naar België ingevoerde stapels moeten binnen twee weken na het ontstaan of invoeren gedaan worden.

De aangifteplicht strekt zich niet uit op stapels in het bezit van dezelfde persoon, die 100 kg niet te boven gaan; de verplichting ontstaat eerst voor stapels boven 100 kg.

Het bewijs der gedane aangifte kan alleen door een getuigschrift der “Oelzentrale” geleverd worden.

Art. 3. Verplicht tot de onder art. 2 voorgeschreven aangifte zijn:

1. De eigenaar,
2. De bezitter of stapelhouder,
3. Al wie gerechtigd is tot eigen of vreemde bate over deze waren te beschikken.

De aangifte door een dezer personen ontslaat daarvan de andere.

Art. 4. Uitzonderingen op de bepalingen van deze verordening kan de “Oelzentrale” toestaan.

Art. 5. Overtredingen van de voorschriften van deze verordening worden met ten hoogste 5000 mark en met ten hoogste drie maanden gevangenis of met een van beide gestraft. Daarbij worden de niet aangegeven warenstapels aangeslagen.

Bevoegd zijn de krijgsrechtbanken en krijgsoverheden.

De uit- en doorvoer van binnenlands gemunt en ongemunt goud, goudlegeringen enz. is volgens een verordening van de Duitse regering verboden. Het verbod is niet van toepassing op de rijksbank.

Voor de gekwetste Belgen.

Aan de in de oorlog gekwetste en aan de beterhand zijnde Belgen werd van particuliere Belgische zijde reeds steun verleend. Het handwerk, dat zij in de Belgische hospitalen verrichtten, de voorwerpen, die zij er vervaardigden, werden vergoed en de winst, die er gemaakt werd op de verkoop van de vervaardigde voorwerpen, werd gestort in een fonds, waaruit hulp verleend werd aan hen, die in de oorlog verminkt waren.

De Belgische regering heeft nu haar steun aan de van Belgische particuliere zijde opgerichte vereniging, het Werk van de in de oorlog gekwetste Belgen geschonken. De minister van oorlog is in het bestuur daarvan vertegenwoordigd. Volgens de goedgekeurde statuten der vereniging, waarvan mevrouw de Broqueville de presidente is, zal haar zetel "tot de bevrijding van het grootste gedeelte van het Belgische grondgebied" in het Belgische consulaat te Rouen zijn. De vereniging, zo lezen wij in het Belgische Staatsblad, beoogt de verkoop tegen de hoogste prijzen van de voorwerpen vervaardigd door de Belgische soldaten in de hospitalen, in de depots van de aan de beterhand zijnde soldaten en in de bij het werk toegetreden Belgische militaire vakscholen. Het Werk zal de grondstoffen leveren, en aan de soldaten-arbeiders een behoorlijk loon betalen, en met de winsten een fonds der verminkten oprichten, waarbij bovendien de bijdragen der leden-begiftigers alsmede alle andere giften zullen gevoegd worden.

Het fonds der verminkten zal dienen om de grondstoffen te bekostigen tot het vervaardigen van kunstmatige ledematen voor de Belgische verminkten, verder om de nodige herstellingen van die toestellen te betalen en zo nodig de buiten gebruik geraakte toestellen te vervangen. Het fonds zal ook dienen, zo zijn activa het

toelaten, om aan de verminkten, die van een wezenlijke vakkundige bekwaamheid getuigen, een klein kapitaal te verlenen, opdat deze op eigen rekening, na de oorlog, kunnen werken.

Het Werk zal aan de regering de benoeming van een college van drie onderzoekers aanvragen, dat tot opdracht zal hebben het geldelijk beheer van het comité na te zien.

18 november 1915

Het Rode Kruis van België.

Men schrijft ons:

In het dezer dagen verschenen nummer 183 van het Bulletin International des Sociétés de la Croix-Rouge, opgesteld door het Internationaal Comité te Genève wordt uitvoerig de briefwisseling medegedeeld aangaande het ontbinden van het hoofdcomité van het Belgische Rode Kruis en het beslag leggen op het incasso van deze inrichting door een decreet van de Duitse gouverneur-generaal te Brussel.

Dit decreet wordt hier voor het eerst gepubliceerd en luidt als volgt.

Brussel, 4 april 1915.

Ik, Duits keizerlijk gouverneur-generaal in België, beschik als volgt:

Het besturende comité van het Belgische Rode Kruis, dat tot hiertoe bestaan heeft, is uit zijn ambt ontheven; graaf B. Hartzfeldt, mijn afgevaardigde bij het Belgische Rode Kruis, wordt door mij gelast de taak voort te zetten, die tot nog toe door het Rode Kruis werd waargenomen.

Het gehele bezit en het volledig archief van het Rode Kruis moeten onmiddellijk overgeleverd worden aan mijn afgevaardigde. De gelden moeten door hem voor het Belgische Rode Kruis beheerd worden en hij moet rekening geven van zijn administratie, ofwel aan mij, ofwel aan het lid van het Belgische Rode Kruis, dat ik daarmee zou gelasten.

Tot het uitvoeren van dit door mij uitgevaardigd bevel stel ik de militaire macht tot beschikking van mijn afgevaardigde.

Von Bissing
Generaal en Gouverneur Generaal.

Het Internationaal Comité van het Rode Kruis te Genève verhaalt dan de voorvallen, die dit besluit zijn voorafgegaan en volgden. Het doet het "gans objectief en met al de documenten ter staving" en het noemt die daad van het Duits bestuur "een feit, dat het Internationaal Comité, in verband met zijn mandaat en het morele gezag dat er van alle zijden aan wordt toegekend, niet mag laten voorbijgaan zonder aan de gehele wereld een krachtig protest te richten."

Op grond van een verslag, door prins de Ligne, algemeen voorzitter van het Belgisch Rode Kruis, opgesteld over de voorafgaande feiten en na een nauwkeurig onderzoek vanwege het hoofdbestuur, heeft het centraal comité de 6e mei het volgende telegram gestuurd naar het hoofdcomité te Berlijn: "Bereiden een rondschrijven voor protesterend tegen ontbinding hoofdcomité Belgisch Rode Kruis, Brussel. Verzoek te telegraferen of ge reeds geprotesteerd hebt."

Het antwoord van twee dagen later: "Op uw telegram van 6 mei, wij weten niets aangaande ontbinding Belgisch Rode Kruis.

Natuurlijk zouden wij niet protesteren tegen een dergelijke ordonnantie van het generaal-gouvernement van Brussel.

Hoofdcomité Rode Kruis
Von Körner

Bij dit afwijzend antwoord van Duitse zijde, achtte het centraal comité zich gerechtigd om het volgende protest te sturen naar de voorzitters en leden van de hoofdcomités van het Rode Kruis:

Mijne Heren,

Bij beslissing van 14 april 1915 heeft baron von Bissing, gouverneur-generaal van België, de ontbinding uitgesproken van het hoofdcomité van het Rode Kruis in België. Dit besluit tot ontbinding is ter kennis gebracht van het besturend comité van Brussel, tijdens zijn vergadering van 16 april in zijn lokalen aan de Koninklijke Straat 93 te Brussel. Het gehele vermogen en het archief van het Rode Kruis werden toen overhandigd aan de afgevaardigde van de gouverneur, graaf B. Hatzfeld, met hun beheer belast. Dit besluit was uitvoerbaar bij openbare macht.

Feitelijk werk het onmiddellijk uitgevoerd.

De grond van deze maatregel zou, volgens de verklaring van het Belgisch Rode Kruis, liggen in de weigering om mee te werken aan een werk, dat het Duits gouvernement in België inricht onder de benaming “Hulp en bescherming aan de vrouwen door de arbeid”, werk dat niet in de termen valt van zijn statuten.

Het Rode Kruis van België werd gesticht van 1864 af. Zijn eerste statuten werden vastgesteld in overeenstemming met de grondbeginselen, die bij alle inrichtingen van het Rode Kruis in

zwang zijn, en de wet van 30 maart 1891 kende het de rechtspersoonlijkheid toe. De 14e oktober 1864 ondertekende de Belgische regering de Conventie van Genève van 22 augustus 1864, en bekrachtigde de 27e augustus 1907 de conventie van 6 juli 1906. De nationale Belgische maatschappij van het Rode Kruis heeft een wettelijk bestaan en wordt officieel erkend zowel door de overheid als door de maatschappijen van het Rode Kruis.

De 13e maart 1899 werden nieuwe statuten, eveneens in overeenstemming met de grondslagen van het Rode Kruis, door de maatschappij aangenomen en door Koning Leopold goedgekeurd. Een koninklijk besluit van 25 maart 1906 regelt de werking van het Belgisch Rode Kruis in oorlogstijd als hulpdienst van de officiële gezondheidsdienst.

De voorzitter der maatschappij is prins de Ligne.

Bij artikel 1 der statuten is bepaald dat de Belgische vereniging tot hulp aan gekwetste of zieke militairen tot doel heeft:

“1°. In oorlogstijd, haar hulp te bieden aan de militaire gezondheidsdienst en mee te werken tot het bijstaan van alle slachtoffers van de oorlog.”

Bij artikel 9 van hogergemeld K. B. wordt vastgesteld dat, zohaast de mobilisatie van het leger is afgekondigd: “de maatschappij van het Rode Kruis en de erbij aangesloten maatschappijen zich moeten gedragen naar het reglement op de gezondheidsdienst van het leger te velde.”

Deze schikkingen zijn volstrekt normaal en gebruikelijk bij het Rode Kruis. Zij omschrijven en bepalen het doel van het Rode Kruis in

oorlogstijd en steunen op zijn uitsluitende roeping als bijstand van de gezondheidsdienst.

Door te weigeren mee te doen aan een werk van hulp en bescherming voor de vrouwen, hoe belangrijk dit werk ook moge zijn, hield zich het hoofdbestuur van Brussel strikt aan de statuten. In onze hoedanigheid als centraal orgaan en als bewaarders der tradities en principes, die de eenheid en de macht van het Rode Kruis uitmaken, is het ons een plicht de houding van het hoofdbestuur te Brussel volmondig goed te keuren.

Het is in dezelfde hoedanigheid dat wij een krachtig en vurig protest laten horen tegen de ontbinding van het hoofdbestuur te Brussel. Gesteund op de inlichting door dit laatste verstrekt, blijft ons protest objectief en onpartijdig: het is gericht tegen deze maatregel, zoals het zou gericht zijn tegen elke handeling van wie ook die een aanslag zou zijn tegen het werk van het Rode Kruis en zijn geregeld en normaal optreden. Indien het Rode Kruis uit eigen beweging en in verband met het te bereiken doel, berust in een militarisering van zijn krachten in oorlogstijd, blijft het ook krachtig aanspraak maken op zijn bestaansrecht en op zijn vrij optreden binnen de perken van zijn statuten en van de ambtelijke voorschriften, die zijn zending en zijn bevoegdheid in oorlogstijd vaststellen. Het kan zich niet neerleggen bij een administratieve maatregel, die het gelijk stelt met een staatsorgaan en het alle onafhankelijkheid ontneemt en zijn besturende krachten zelfs lam legt.

Wij doen dus een allerkrachtigst beroep op alle hoofdcomités opdat zij krachtdadig met ons hun stem zouden verheffen en ons protest ondersteunen. Wij dringen bij het Duits hoofdbestuur aan opdat het de nodige pogingen zou aanwenden tot het intrekken van dit

besluit. Berustende in het goede recht en de rechtvaardigheid der zaak van het Belgisch Rode Kruis en beroep doende op de gevoelens van billijkheid en rechtschapenheid der bevoegde autoriteiten, vragen wij dat gehoor gegeven zou worden aan ons beroep en dat het hoofdbestuur van het Belgisch Rode Kruis in zijn rechten en zijn werking zou hersteld worden.

Overtuigd van uw instemming van onze rechtmatige eisen, verzoeken wij u, mijne heren, de uitdrukking van onze hoogachting te willen aanvaarden.

Voor het Internationaal Comité van het Rode Kruis:

De Voorzitter,
Gustave Ador.

Het bulletin deelt de tekst mee van betuigingen van instemming met dit protest, ontvangen van de hoofdbesturen van het Rode Kruis uit verschillende landen.

Naar het hoofdbestuur te Berlijn werd nog eens geschreven om aan te dringen opdat het, met de verschuldigde eerbied voor de beslissingen van de militaire overheid, toch de zelfstandigheid van het Rode Kruis zou opeisen, en dat het zich de nodige moeite zou geven om te doen erkennen, dat het Belgische Rode Kruis gebleven is binnen de perken van zijn statuten wanneer het verklaarde niets te willen doen wat buiten zijn gebied ligt. Het centraal comité voegde hierbij: “Wij weten dat ge te zeer bewust zijt van de hoge waarde van de inrichting, die ge met ons vertegenwoordigt en van de werkelijke solidariteit die bestaat tussen de Rode Kruisen van de verschillende landen, opdat wij ook maar een ogenblik eraan zouden twijfelen dat gij uw invloed zult gebruiken in de bovengemelde zin.”

Per brief van 4 juni 1915 meldde het Duitse hoofdbestuur dat her vernomen had dat het Belgisch Rode Kruis niet ontbonden was. Waarop dan een brief van het centraal comité volgt, van 12 juni 1915, die er op wijst dat hier op een woord gezinspeeld wordt; de circulaire van 8 mei spreekt van de ontbinding van het hoofdcomité van het Belgisch Rode Kruis, niet van de ontbinding van het Rode Kruis zelf: "Wij willen wel aannemen dat het Belgische Rood Kruis niet in zijn geheel is ontbonden en dat er nog enkele comités bestaan, als die te Le Havre bv., maar het Rode Kruis is niettemin onthoofd door de ontbinding van zijn hoofdbestuur te Brussel. Daarenboven gaf ons telegrafische bericht van 6 mei u de gelegenheid een of andere wens uit te spreken. U had ons kunnen vragen te wachten met het rondsturen van onze omzendbrief, totdat u de tijd zou gehad hebben de bevestiging in te winnen van het feit dat wij u mededeelden. In plaats daarvan antwoordt u ons dat u niet zou mogen protesteren tegen een besluit van het generaal gouvernement te Brussel … Het feit zelf, dat aanleiding gaf tot onze omzendbrief, bestaat nog geheel en is onbetwistbaar. Wij moeten dus in haar geheel ons protest recht houden."

Berlijn antwoordde hierop de 21e juni 1915: "Wij hebben de eer te antwoorden op uw geacht schrijven van 12 juni dat het recht van de militaire overheid, in een veroverd land, om gedurende de oorlog, aan het bestuur der organisatie van het Rode Kruis in dit land de taak, die dat bestuur te vervullen heeft, te ontnemen en die toe te vertrouwen aan een commissie, naar ons inzien niet kan betwist worden …

Intussen is het Rode Kruis in België ontbonden en is beslag gelegd op het incasso van ongeveer 200.000 frank, door particulieren geschonken tot het verzorgen van gewonden.

19 november 1915

Men meldt ons:

De Duitse grenswacht in België, die eerst bestond uit Landstormmannen van 40-45 jaar, wordt thans betrokken door jonge militairen, meestal jongens van 19 en 20 jaar. Hun optreden is veel strenger dan dat van hun voorgangers.

Uit Brussel.

Onze correspondent schrijft uit Brussel:

Het inkomend recht op van stof, schillen en kiemen gereinigde, gedroogde of geroosterde, gemalen cacao wordt voorlopig op 15 frank per 100 kilo verminderd.

Onder dwangbeheer zijn gesteld: het bekende theater Alhambra te Brussel, dat sedert enkele jaren grotendeels in Engelse handen was overgegaan, en het onroerend bezit van de heer Arthur Chamberlain uit Birmingham, die o.a. eigenaar was van het gebouw der Alhambra; voorts de firma E. Derop te Brussel, eigenares en verhuurster van cinematografische films.

20 november 1915

Financieel allerlei.

Brussel, 14 november.

Op 10 december 1914 – de gebeurtenissen der voorafgegane maand november, mislukte pogingen tot het forceren der IJzerovergangen en inundatie van het omliggende terrein hadden voor de Duitsers in België het uitzicht geopend op een voorlopig

bestendigen van de uit militair oogpunt beschouwd – tekende de gouverneur-generaal von Bissing het bevel, waarbij aan de bevolking van België, voor de duur van een jaar, een maandelijkse oorlogsschatting (Kriegskontribution) van veertig miljoen frank werd opgelegd. Bij datzelfde bevelschrift werd de verplichting tot betaling aan de negen provincies opgedragen en bepaald, dat deze daartoe solidair aansprakelijk zouden zijn. Enige dagen daarna werden de Provinciale Staten door de gouverneur-generaal in geheime zitting bijeengeroepen, met als enig punt van de dagorde: Onderzoek hoe de Belgische bevolking de haar opgelegde oorlogsbelasting zal opbrengen; in deze zittingen, welke op 19 december gehouden werden, namen de Staten de besluiten, die zij wel gedwongen waren te nemen.

Het bevel van 10 december had nader nog bepaald dat de betaling der twee eerste termijnen moest geschieden op uiterlijk 15 januari 1915 en verder de betaling der volgende termijnen op uiterlijk de 10e van elke maand, en wel aan de veldoorlogskas van het keizerlijk General-Gouvernement te Brussel. En inderdaad zijn de stortingen geregeld op de vastgestelde data voldaan. Dat dit kon geschieden was te danken aan het feit, dat de provinciale overheden ruime steun vonden bij de Société Générale de Belgique, welke bereid werd gevonden om, onder niet nader bekend gemaakte voorwaarden, de provincies het geld te lenen en de stortingen voor hen te doen. Intussen vonden de transacties tussen Société Générale en provincies plaats onder toezicht van het Duits bestuur, want boven aangehaald besluit van 10 december 1914 had nog bepaald, dat indien door de provincies schuldbekentenissen werden opgemaakt, ten einde zich betaalmiddelen te verschaffen, vorm en inhoud van die papieren bepaald zouden worden door de keizerlijke commissaris-generaal voor de banken in België, en anderzijds had in verband hiermee de gouverneur-generaal bij

besluiten van 22 december 1911 aan de Belgische Nationale Bank het recht van emissie van bankpapier ontnomen en dit uitsluitend, aanvankelijk voor de duur van één jaar, toegekend aan de Société Générale.

Blijkens de wekelijks gepubliceerde staten van het departement van uitgifte der Société Générale, zoals de nieuwe emissieafdeling genoemd wordt, hadden de maandelijkse stortingen geregeld plaats, zodat op de 10e van deze maand het totale bedrag van vierhonderdtachtig miljoen frank voldaan was.

De nieuwsgierigheid was natuurlijk groot om te weten, wat er nu zou gebeuren: deze werd bevredigd. Op de dag zelf der laatste storting tekende nl. baron von Bissing een bevel, dat Wolff's bureau de wereld inzond en dat te vinden is in ons blad van zondag, maar, waarvan ik, voor een goed begrip van de hele zaak, de tekst nog eens uit het ambtelijk Wet- en Verordeningsblad van 11 november overneem; Het luidt als volgt:

In overeenkomst met artikel 49 der Haagse conventie betreffende regeling van de wetten en gebruiken van de landoorlog[2] te land wordt mits deze aan de Belgische bevolking tot nader order (bis auf Weiteres) als bijdrage tot de onderhoudskosten van het leger en het bestuur van het bezette gebied een krijgsbelasting

---

[2] Art. 49 luidt: Si, en dehors des impôts visés à l'article précédent (de gewone belastingen), l'occupant prélève d'autres contributions en argent dans le territoire occupé, ce ne pourra être que pour les besoins de l'armée ou de l'administration de ce territoire.
Het iets lager aangehaalde art. 51 zegt in al. 1: Aucune contribution ne sera perçue qu'en vertu d'un ordre écrit et sous la responsabilité d'un général en chef.

(Kriegskontribution) ten bedrage van 40 miljoen frank maandelijks opgelegd.

De Duitse “Verwaltung” behoudt zich het recht voor, de uitbetaling der maandelijkse stortingen geheel of gedeeltelijk in Duits geld op de voet van 80 mark voor 100 frank te innen. Tot de betaling verplicht zijn de negen provincies van België, die voor de verschuldigde bedragen als gezamenlijke schuldenaar aansprakelijk zijn. De betaling van de eerste storting moet ten laatste voor 10 december 1915, die van de volgende telkens voor de 10^{e} van elke maand geschieden aan de “Feldkriegskasse des Kaserlichen Generalgouvernements” te Brussel. Worden tot het aanschaffen van betaalmiddelen vanwege de provincies schuldbrieven uitgegeven, zo bepaalt er de “Kaiserliche Generalkommissar für die Banken in Belgien” vorm en inhoud van.

Tot zover het bevel, dat, naast veel overeenkomst, belangrijke verschillen met dat van 10 december 1914, waarbij de eerste oorlogsschatting werd opgelegd, vertoont. In de eerste plaats is het mede ondertekend, op 8 november in het grote hoofdkwartier, door de opperbevelhebber van het IVde leger, hertog Albrecht van Wurtemberg; een formaliteit, waarvan de reden te vinden is in art. 51 der Haagse Conventie. Belangrijker is echter dat in het nieuwe bevel van geen termijn gesproken wordt, waarop de stortingen zullen ophouden, maar deze eenvoudig “maandelijks” worden geëist. De clausule, eveneens nieuw, dat het Duits bestuur het recht zal hebben uitbetaling der stortingen in Duits geld te eisen, tegen de hier gebruikelijke koers van 80 mark per honderd frank, is wellicht daarop berekend, de markkoers in het buitenland te doen stijgen, daar de Société Générale op die wijze verplicht kan worden, zich maandelijks 32 miljoen marken te verschaffen. De betaaldag, de tiende van elke maand, en de solidaire aansprakelijkheid van de

Belgische provinciën tenslotte komen eveneens in het eerste bevel voor en, evenals toen, zijn ook nu de provinciale staten bijeengeroepen om dit goed te keuren. Deze zittingen zullen plaats vinden op 30 november eerstkomend en geheim zijn: de dagorde vermeldt twee punten: 1°. Wijze van opbrengen van de aan de bevolking van de Belgische staat opgelegde krijgsbelasting; 2°. Dekking der op 15 januari 1916 vervallende provinciale schuldbrieven, welke laatste zonder twijfel met de transacties tussen provincies en Société Générale in verband staan.

Stelt men zich nu de vraag in hoeverre België in staat zal zijn zo, tot in het oneindige, veertig miljoen frank per maand op te brengen, dan kunnen als antwoord daarop wellicht deze cijfers enig licht geven. Nemen wij aan dat er op dit ogenblik rond zes miljoen Belgen in het land zijn, dan moet dus elke Belg, man, vrouw of kind, per maand omstreeks 6,70 frank in de Duitse veldoorlogskas storten. Bovendien kan men de jaarlijkse som van 480 miljoen nog vergelijken met het eindcijfer van het Belgisch budget, dat 600 à 650 miljoen frank bedroeg.

Ziet men anderzijds de staten van het emissiedepartement der Société Générale na, dan blijkt dat haar uitgegeven biljetten hoofdzakelijk gedekt worden door metaalvoorraad en de schuldbekentenissen van de provincies; zodoende waren in deze maand haar biljetten met omstreeks 125 procent gedekt. Nu zal de metaalvoorraad bezwaarlijk aanzienlijk zijn aan te vullen, zodat alles tenslotte zal aankomen op de vraag tot welk maximum de provincies “er goed voor zijn”. Om over dit laatste te kunnen oordelen ontbreken de gegevens, maar mocht door dit maximum de draagkracht der provincies te zeer overschreden worden, dan is het zeker dat een toenemende uitgifte van biljetten hun dekking

steeds geringer zal doen worden en de financiële toekomst er allesbehalve rooskleurig zou gaan uitzien.

Aan de Tijd wordt uit België bericht:

Sedert enige tijd hebben kardinaal Mercier, aartsbisschop van Mechelen, en Mgr. Heylen, bisschop van Namen, een protest gereed gemaakt tegen het Duitse witboek, waarin de bekende beschuldiging tegen het zg. Belgische sluipschutterswezen en de deelneming daaraan door priesters wordt uitgesproken. Ook andere overheden hebben aan het protest, dat in krachtige bewoordingen is vervat, meegedaan. Baron von Bissing, gouverneur-generaal in België, heeft tot dusver in verband met dit protest geen enkele maatregel genomen tegen de kerkvoogden.

Kardinaal Mercier.

Hat Vaterland verneemt uit Lugano: Op reis naar Rome wilde kardinaal Mercier van Oostende door Frankrijk naar Turijn sporen. De Duitse regering raadde hem echter de weg door Duitsland en Zwitserland aan en bood hem een exprestrein aan, zodat de bewering van de Petit Parisien, dat Duitsland hem moeilijkheden in de weg gelegd heeft, een puur verzinsel is.

Het Vaterland zegt te kunnen bevestigen, dat de kardinaal door Zwitserland spoort of reeds gespoord is.

Uit België.

Berlijn, 20 november. De Norddeutsche Allgemeine Zeitung betoogt in een artikel, dat in België geen vredesrecht kan heersen. Het land is een toevoerweg waarlangs de Duitse troepen aanvulling ontvangen. De vijand heeft zich daarom toegelegd op

spoorwegspionage en bomaanslagen. In de dagen voor het Franse offensief in september nam zijn bedrijvigheid sterk toe. De Nederlandse politie te Maastricht hield begin september een vaartuig met elfhonderd voor Luik bestemde bommen aan. Tezelfdertijd vatte de Nederlandse politie aan de grens van Limburg tal van Belgische soldaten die ontplofbare stoffen bij zich hadden. Op verschillende andere plaatsen voerde de Duitse overheid dagelijks inhechtenisnemingen uit. Hun verhoor leidde tot de ontmaskering van de hooggeplaatste Belgische politiebeambte Poels te Brussel, in wiens huis een heel magazijn van ontplofbare stoffen gevonden werd.

Tijdens de gehele bezetting zijn bijzondere geheime verenigingen in de weer geweest, waarbij vrouwen de voornaamste rol speelden, hetzij omdat zij minder aan argwaan bloot stonden, hetzij omdat zij door hun geslacht voor de zwaarste straffen veilig dachten te zijn. In de tot dusver behandelde processen zijn 24 vrouwen veroordeeld.

Zou het geen waanzin geweest zijn – zo vraagt het blad – die vrouwen, die zichzelf in de gelederen van de combattanten hebben geplaatst, uit waarlijk hier niet van pas zijnde overwegingen van de strengste straffen uit te zonderen? Wij konden voor het oorlogsgebied in België eenvoudig het standrecht afkondigen, maar wij hebben van dat recht afstand gedaan.

De misdrijven tegen het Duitse leger worden volgens de gewone rechtsprocedure behandeld. Onze vijanden schimpen, dat de daarbij toegepaste wetten onmenselijk zijn, omdat zij niet alleen tegen spionage, maar ook tegen het toevoeren van manschappen aan de vijand de doodstraf bedreigen. Wat is echter gevaarlijker: het overbrengen van berichten aan de vijand of de voortdurende

versterking van zijn manschappen? Juffrouw Cavell heeft bekend dat zij 250 man, dus ongeveer een compagnie op oorlogssterkte, over de grenzen geholpen had. Maar Belgische organisaties hebben nog heel andere aantallen weerbare mannen buitenlands gesmikkeld. Zo deelt de Belgique bv. op gezag van een Belgisch majoor mede, dat reeds in september ongeveer 20.000 weerbare Belgen uit het bezette gebied zich bij het leger hebben gevoegd, die met levensgevaar de Nederlandse grens waren overgestoken.

Zolang het doenlijk was, zegt de Norddeutsche, trachtten wij ons tot gevangenisstraffen te bepalen. Het aantal gefusilleerden is nog zeer klein in verhouding tot het gehele getal verraders. Het zal van de Belgen en niet van ons afhangen, dat dit aantal niet groter wordt, want geen nog zo luide verontwaardiging in het buitenland zal ons van de plicht afhouden, onze soldaten, wiens vaderlandsliefde tegenover de vijand zo wonderbaarlijk gebleken is, te beschermen.

21 november 1915

Het Nederlands comité tot steun van Belgische en andere slachtoffers heeft van het Belgisch Steuncomité te Soerabaya 1500 gulden ontvangen, waardoor het totaal van de uit Soerabaya ontvangen bijdragen gestegen is tot 81.500 gulden.

23 november 1915

De Belgische oorlogsschatting.

Brussel, 21 november.

In een vorig artikel aan bovenstaand onderwerp gewijd, zette ik de gang van zaken daarbij gevolgd in grote trekken uiteen; het komt mij echter voor, dat deze kwestie van voldoende gewicht is om er

nogmaals de aandacht voor in te roepen. Nemen wij daartoe ter hand, de gedagtekende weekstaat van het Departement van Uitgifte der Société Générale de Belgique van 11 november, dit is de

dag na het storten der laatste veertig miljoen van de oorspronkelijke schatting, en bezien wij dat nader.

Allereerst volgen hier de staten na drie, zes, negen en twaalf maal storten der maandelijkse veertig miljoen, alles afgerond in duizenden franken.

	11/11/15	12/08/15	12/05/15	18/02/15
Metaalvoorraad en Duits geld	138.205	97.757	55.507	23.500
Leningen op tegoed in het buitenland	35.526	20.978	6.237	
Idem op schatkistbons van vreemde staten	1.360	1.360	1.360	
Idem op bons der Belgische provincies	180.000	300.000	240.000	120.000

Wissels en cheques op België	55.013	41.211	15.162	
Leningen op inlandse waarden	4.971	6.122	8.325	
Overige activa	6.590	2.819	105	22
Bankbiljetten in omloop	338.902	395.110	244.099	119.341
Tegoed op girorekening	198.018	132.629	82.448	21.273
Overige passiva	5.475	2.829	179	

Men ziet hieruit, dat de hoofdzakelijke dekking der in omloop zijnde biljetten uit twee posten bestaat: de bons der Belgische provincies en de metaalvoorraad enz. De eerste post neemt maandelijks met veertig miljoen toe en zal dit slechts ongestraft kunnen voortzetten tot de uiterste draagkracht der provincies bereikt is: hoe groot deze echter is, vormt een vraagstuk zo ingewikkeld van aard, dat daarop niet dan na een diepgaand onderzoek antwoord te geven zou zijn.

Anders staat het met de post metaalvoorraad en Duits geld, welke, zoals boven overgenomen staat aanwijst, een voortdurende progressie te zien kan geven. Aan de hand der driemaandelijkse balansen van het emissiedepartement kunnen wij die post trouwens nog nader ontleden; de cijfers zijn in 1000 franken.

	Per 31/03	Per 30/06	Per 30/09
Goud	1215	1215	1215
Vijffrankstukken	1811	1811	1812
Klein geld	19,5	6	6
Vreemde bankbrieven en Duits geld	48.314	72.190	145.045

Hieruit blijkt, dat de dekkingspost metaalvoorraad en Duits geld, uitsluitend toegenomen is met Duits geld en vreemde bankbrieven, en aangezien onder vreemde bankbrieven ongetwijfeld voor een zeer hoog percentage terug Duitse Darlehnskassenscheine en bankbrieven begrepen moeten zijn, hangt de waarde van deze dekkingspost blijkbaar ten nauwste samen met de waarde van deze Duitse papieren. Hieruit volgt, dat de vraag, welke waarde de biljetten van onze nieuwe emissiebank bij een definitieve afrekening zullen hebben, afhankelijk is van de twee vragen: welke waarde zal op dat ogenblik aan het Duits papier zijn toe te kennen; en: in hoeverre hebben de maandelijks op haar getrokken wissels de draagkracht der Belgische provincies belast, respectievelijk overbelast? Slechts de toekomst zal ons dit kunnen leren.

Tenslotte nog enkele opmerkingen. De nieuwe emissiebank betaalt voor haar privilegie aan het Duitse bestuur: 1°. De opbrengst van het disconto en de beleningen boven 3 ½ procent; 2°. Op de gemiddelde omloop der biljetten gedurende het kwartaal 1/8 procent. De opbrengst hiervan was :

	Per 31/03	Per 30/06	Per 30/09
Opbrengst boven 3 ½ procent	4172	4229	25.355
1/8 % biljetten-omloop	53.019	117.140	211.651

In verband met de algemene financiële toestand is het wellicht van belang hier mede te delen, dat de Société Générale en de andere voorname banken hun klanten op 13 november jl. berichtten, dat zij voorlopig geen rekening courant 3 procent op maand meer openden, en deze met 1 januari 1915 geheel worden opgeheven.

Op dit ogenblik is dan ook de rentestandaard: op zich 1 ½ procent met 14 dagen opzegging 2 procent, op veertiendaagse rekening 2 ½ procent, op jaarrekening 3 ½ procent, op driejaarlijkse rekening 4 procent.

Uit Luikerland.

Luik, 20 november.

“M’sieu! M’sieu! Charité, petite charité, si v’plait”. Dat is het jongetje van minder dan zes jaar, een broer van Boefje, die nog mag straatlopen, daar de overheid hem niet kan naar school jagen. Hij lacht met één oog en grijnst met het andere, terwijl hij de hand uitsteekt en rijst in zijn ganse ellende: “M’sieu! M’sieu! Pour manger, si v’plait”.

Zo bidden er in al onze straten, door de hele stad en de buurt, in de kleinere steden en gemeenten van het hele Luikerland. Ze bidden “M’sieu” in het Frans of in het Waals; ze bidden “Onze vader, die in de hemelen zijt” in het noorden, bij de Vlamingen. Nergens zijn ze talrijker dan op de dorpen, waar veel welgestelde boeren wonen en pachteressen, nog van de oude stempel, die zo’n broer van Boefje naar het paradijs van overvloed brengen, door hem een dikke, met vet gesmeerde boterham, een tas warme koffie of een blozende appel te geven.

“Mossieur, … bonjour, madame”. Het oud suffig vrouwtje fluistert dit elke voorbijganger toe, elke dame met nadruk. Ze staat zo reeds maanden op dezelfde plek, in dezelfde straat, met haar zelfde, zeer zindelijke, bijna versleten kledij en haar handen eeuwig en altijd op dezelfde plaats van haar borst of buik, omdat haar armen nooit anders dan naar dezelfde plooien gekruist zijn. Zopas wierp iemand uit de tram haar een nikkeltje toe, dat ze hoorde klinken. Nu is ze wat

ontplooid op haar borst. Ze zoekt schoorvoetend, als een beeld van Shakespeare, dat rondtast in de duisternis. Ook zij is niet alleen van haar soort. Ze staan zo en schoorvoeten bij honderden, en ook afgesloofde mannen, tot niets meer dienstig dan om te betogen in een stoet van ellende. Ze zijn ingelijfd in de wonderbaar geduldige vendels van honger en uitputting. Wie telt ze? Wie wil zichzelf ongelukkig maken met na te gaan hoeveel er niet eten, die moesten eten voor twee? Niet eten, omdat het vlees van hun vlees, de kinderen, schreien van honger. Wie wil nagaan hoe ver deze hel uitgestrekt is en hoe hoog en diep de wegterenden daarin opgehoopt liggen?

De lijdende moeders hier, zijn beelden van ontzettende smart. Daar is ze weer. Een sloeriemoer zou men haar noemen in vredestijd. Nu, in onze gezamenlijke ellende, is het een aanbiddelijke mater dolorosa. Ze nadert, kijkt de voorbijganger aan, gaat voorbij. Haar wezen is meesterlijk gebleekt, even meesterlijk mager. Men merkt zo duidelijk dat ze glans in haar ogen, en ook vuur daarin heeft gehad, dat ze heeft bekoord en gelokt met dit thans zo pakkend geschonden gelaat. Haar kleren zijn nog geen lompen, doch ze hangen zenuwloos als lompen en ze zijn somber als haar haar, dat al zijn levensglans heeft verloren. In de tot de ellebogen opgestruifde armen, tegen haar borst gedrukt, rust haar kindje, te slapen in schone doodsheid, alsof zijn lichaampje nog maar alleen bij zijn moeder was en zijn zieltje onder de engeltjes, waar het met zilveren lepeltjes rijstpap eet. Een heer nadert. Hij spreekt niet. De moeder spreekt niet. Met één hand duwt ze een gevouwen papiertje haar borstkleed in. Er is nog glans in haar ziel en nu komt die ziel lachend op haar gelaat de onbekende achterna danken. Ze zal nog heden niet bezwijken.

Als deze hebben wij er velen gezien door heel onze streek, treurig voortslepend hun uitputting en achter zich hun geduldigheid, die hun maar steeds wou ontsnappen. In de puinen van Visé knaagden de

ellendigen en van alles beroofden, zij die plots op de bodem van de rampspoed verzonken, het zink van de daken en de goten, om het in brood te veranderen … “M’sieur, petite charité, si v’plait”.

Op de passerelle, de moeder die op de bovenste trap zit, met haar kind naast zich, in kou, regen en slijk. Kind en moeder, één hoop vodden en daartussen doodsbleke plekken vlees. Dagenlang heeft ze daar gezeten, totdat de politie haar kon doen begrijpen dat zij en haar kind zouden verkillen en vallen. De ongelukkige heeft tegen gemompeld. Wat hindert het iemand, die de dood aan de deurklink hoort, één dag later te sterven? Eén dag vroeger is zoveel dichter bij de verlossing.

Zeker hebben ze brood, dat ze kosteloos krijgen, de armen, zij die duizenden zijn, en de werklozen, andere duizenden. Doch brood alleen voedt de mens geen lange oorlogsmaanden, nu reeds eindeloze zestien. De kleintjes behoeven melk en die kost 28 centiemen per liter; eieren en die kosten 30 centiemen het stuk. Men verlangt een tas koffie, een lapje vlees, wat margarine, wat boter, tegen 3 frank het kilo. Wie koopt al die weelde? Duizenden werklieden zijn zonder één slag werk, zonder één cent steun van hun fabrieken of werkhuizen. Duizenden anderen krijgen enkele franken in de maand. Een grote fabriek van Herstal schiet 20 frank maandsteun voor, vermeerderd met 10 frank voor elk kind. Een werkman uit onze grootste caoutchoucfabriek, waar alle stil ligt, zegde me, dat hij 24 frank in de maand trekt. Daarbij heeft hij kosteloos zijn brood van het armenbestuur. Hij is zwak van gestel, ook zijn vrouw. Wat al ontbering moeten die mensen zich getroosten! In september 1914 verlieten we de eerste maal Luik, om even Seraing, de wereldbekende fabrieksstad van Cockerill, te gaan bezoeken. Daar lag toen alles dood. De straten waren vol zwijgend, gans werkloos werkvolk, dat raadselachtig stil slenterde of in troepjes voor de grote magazijnen of op de straatkruisingen stond te

fluisteren. Ze waren onbegrijpelijk kalm en die kalmte voor de aanschouwer, bewust van de verschrikkelijkheid van alles wat was losgebroken over Europa, was verbazingwekkend. Er kwam een gedachte op: “Zijn dit hopen ter dood veroordeelden, die lijdzaam wachten op de jongste dag?”

De oorlog echter zou niet lang duren. Seraing zou weer vuur en vlam spuwen uit al zijn schouwen. De vuurhel, die de stad heeft verwekt en 50.000 man levend en blij houdt, zal weer openbreken. De vreugde na het lijden zal groter zijn dan het jarenlang genot, dat allen reeds hebben gehad in deze reusachtige smidse voor staal en ijzer. Zestien maanden hebben reeds onze begoocheling in vreselijke waarheid veranderd. Thans minder dan toen stijgt voor de duizenden werklozen van het steden en dorpen rijke ijzernijverheidsgebied van Luikerland een vonkje hoop boven onze berglanden. Buiten de weinig betekenende werkstakingen van verleden maand mei, uitgebroken niet uit geldnood, maar bij gebrek van voldoende hoeveelheid brood, heeft niets onze werkende klasse van haar ongelooflijke verduldigheid kunnen beroven, zelfs niet de beroving van alles wat het leven kan aangenaam maken. Verleden zomer reisden we met een vriend, aan het hoofd van onze stedelijke noodcommissie, op weg om miljoenen kilo’s aardappelen te vinden en niet wetende, waar wij ze konden bekomen. In de provincies Limburg en Brabant was nergens van een zustercommissie één knol vast te krijgen. “Wat zal het zijn de volgende winter?” riep de edelmoedige volksman uit; “ik weet niet hoe wij ons volk zullen blijven voeden; dit lijkt me werkelijk onmogelijk.”

De winter is er. De oorlog breidt zich uit. De levensmiddelen slaan verbazend op. Onze werkende klasse houdt het met haar vreselijke kruisdraging vol zonder te morren … Gebeuren er dan toch mirakels, zelfs voor ongelovigen, als mijn vriend van het “ravitaillement”? Krachtig en gezond volk nog en in al zijn lijden vooruitziend en

praktisch. Zijn jongens, die niet kunnen werken, zendt het naar school. De Luikse hogere burgerscholen, école moyennes, zeggen wij, hebben 356 leerlingen meer dan verleden jaar. De stad heeft zich verplicht bevonden haar prachtig nieuw schoolgebouw te Jonfosse, binnen maar half afgewerkt, beschikbaar te stellen voor de onverwachte toeloopt van leergierige jeugd. En toch veel behoeftigen onder hen, die geen schoolgeld, geen boeken, zelfs niet het eenvoudigste schoolgerief kunnen betalen. In alles wordt door de goede moeder Luik voorzien. Ons volk is bewonderenswaardig in zijn milddadigheid. Onze burgerij vergeet de zo vreselijk lijdende werkersbevolking niet. Ze vergeet thans minder dan ooit, zij die zo sympathiek uit vensters en balkons keek en in de straat kwam staan, om haar instemming te betuigen met de meeste werkstakingen, ze vergeet nu ook niet, dat dit volk, dat thans zoveel uitstaat en zoveel moet ontberen, toch de grootheid van Luik heeft verwekt en weer daags na het oorlogseinde onverdroten zal aan het zwoegen vallen om de rijkdom voor onze bevolking uit de mijnen en uit de ertsen te wekken.

We woonden verleden zondag een namiddagvertoning bij in de Cinéma Royal. De zaal was vol. De voorstelling was opwekkend aangenaam, smaakvol, kunstrijk soms en het publiek zeer gelaten. Tussen twee films kwam een guitig paartje kluchtliederen met gebaren voordragen. Zeer bevallig werd dit gedaan en ook, met het oog op de omstandigheden, in niets misplaatst. Leute werd echter niet gewekt. Plots verandering en doodse stilte. “Onze krijgsgevangenen”, had men de man tegen de vrouw horen roepen. “Morgen trekken we alle twee door de stad, geld inzamelen voor onze gevangen jongens.” Zo ging het nog enige korte tweespraakzinnetjes voort, doch toen het klonk van “onze helden”, brak de ganse menigte los en een storm van handgeklap duurde lang en bravogeroep meteen. Het ogenblik was gunstig.

“Mesdames, Messieurs, pour la caissette de prisonnier, s’il vous plait”. De kluchtzanger had nog niet geëindigd, of als mitraillekletteren kwam uit alle richtingen, van alle hoogten, het geld het verhoog aan het rammelen brengen en papier werd door velen zelf gebracht.

De Waal is een allerbeste mens; een liefhebber van hartelijk lachen, geestdriftig en met uitstekende hoedanigheden van gastvrijheid. Een vreemdeling moet in Luik niet lang wonen om daarvan de overtuiging op te doen. Vergeet niet dat Luik de hoofdstad is van Walenland; dat men in Luik het mooiste Waals spreekt, en ook, zeggen veel vreemdelingen, het mooiste Frans in België, veel mooier dan op veel plaatsen in Frankrijk. Nu echter lacht onze stad weinig of niet en dit sedert de ganse duur van de oorlog, die alleen aan deze ingetogenheid – droefgeestigheid is het lang niet – schuld heeft. De Luikenaar is misschien van heel de Belgische bevolking de vrijzinnigste, de meest ongehinderd vrij denkende mens. Tot losbolligheid toe denkt de Luikenaar vrij. Thans nog denkt hij zo. Doch hij mag niet alles zeggen wat hij denkt. Dit hindert hem erg. De oorlog alleen heeft daaraan schuld, in alle oorlogslanden. Hij weet het wel, doch het meest hindert het hem dat dit in het land is, waarin hij niet alleen ongehinderd mag spreken, zelfs over al zijn openbare besturen, te Luik en te Brussel, zelfs over de grote bazen, die hem werk geven.

Ik zegde onlangs: “Hier is de oorlog uit.” Zou het geen begoocheling zijn?

De provinciale raden in België zijn tegen 30 dezer bijeengeroepen in de hoofdsteden der provincies. De duur van de zitting van deze raden zal niet langer dan één dag zijn. De vergaderingen zullen met gesloten deuren gehouden worden en de besluiten ter vergadering genomen

zullen geldig zijn, welk ook het aantal leden is, ter vergadering aanwezig.

Aan de orde zijn de regeling van de oorlogscontributie opgelegd aan het Belgische volk en de kwestie van de dekking der provinciale verplichtingen, die op 15 januari vervallen.

De zitting der provinciale raden in België zal geopend en gesloten worden in naam van de keizerlijke Duitse gouverneur-generaal in de provincies Antwerpen, Brabant, Henegouwen, Limburg, Luik, Luxemburg en Namen; in de provincies Oost- en West-Vlaanderen zal zij geopend en gesloten worden in naam van de opperbevelhebber van het 4e leger.

24 november 1915

Briefwisseling met België.

Het Duitse gezantschap in Den Haag deelt mede:

De steeds toenemende verzending van brieven alsmede van briefkaarten uit Nederland naar België is de laatste maanden zodanig gestegen, dat de Duitse censuuroverheid te Aken niet meer in staat is, de inkomende posten met de gewenste spoed te onderzoeken en te verzenden. Het is daarom in het belang van alle personen, die uit Nederland met België briefwisseling onderhouden, dat die correspondentie, zo wat inhoud als omvang betreft, tot het strikt noodzakelijke beperkt wordt.

Uit inhoud en aantal van een groot deel der aan onderzoek onderhevige correspondentie blijkt duidelijk, dat de afzenders, zonder hun belangen te schaden, met het oog op de tegenwoordige omstandigheden, hun post aanmerkelijk zouden kunnen inperken. Mocht deze gewenste vermindering niet plaats hebben dan kan in

het gunstigste geval slechts gerekend worden op een aanmerkelijke vertraging in de aankomst van de postzaken op de plaats van hun bestemming, voor zover de bestelling althans niet geheel in gevaar komt.

Belgische nijverheid.

Naar een Brussels correspondent van de Frankfurter Zeitung aan zijn blad bericht, is er een streven in België om het bedrijfsleven weer op te nemen. Het gebrek aan grondstoffen, met name aan erts, werkt zeer belemmerend.

De steenkolennijverheid bevindt zich nog in de gunstigste positie: de gewonnen steenkool vindt geregeld afzet, en grote voorraden zijn nergens aanwezig. In Henegouwen wordt met volle capaciteit gewerkt, in Charleroi wordt het bedrijf levendiger. Ook in cokes verbeteren de markttoestanden.

De metaalnijverheid lijdt sterk onder gebrek aan grondstof: vele bedrijven werken slechts twee of drie dagen per week. In de elektriciteitsbedrijven is het al niet veel beter, terwijl de glasfabrieken hun sterk ingekrompen productie aan hoge prijzen van de hand doen. Vooral naar Nederland wordt veel uitgevoerd. Dit geldt echter slechts voor enkele soorten van glas. De meeste glasfabrieken kunnen, bij gebrek aan grondstof, niet verder.

26 november 1915

Kardinaal Mercier.

Rome, 25 november. De Messagero meldt, dat kardinaal Mercier niet naar Rome komt, omdat de Duitsers hem hebben gedwongen naar Duitsland te gaan, en hem wilden laten samen reizen met kardinaal

von Hartmann, terwijl Mercier er op stond via Nederland, Engeland en Frankrijk te reizen.

Geen Belgische lening.

De geruchten, die, in verband met de reis van de Belgische minister van financiën naar Amerika, werden verspreid omtrent het plaatsen van een Belgische lening, worden door de Belgische regering tegengesproken. De reis, zo zegt de regering, heeft uitsluitend ten doel de uitvoering van aldaar geplaatste munitieorders, te controleren.

29 november 1915

Karikaturen (Karel Van de Woestijne).

Brussel, 19 November.

Ik heb u geschreven over het soort ironie dat, gesproten uit het gevoel van zelfgenoegzame maar goedlachse eigenwaarde, de Brusselaar het tegenwoordig leven draaglijk maakt. Dat hij dat leven ziet onder een zekere vervorming, er door zijn bijzondere, oerlandse spotlust aan gegeven, verleent er een waarde aan, die hij nu wel juist niet overschat, maar die de moeite loont, het dan toch maar te doorstaan. Die levensvorm nu, de gedaante die het dagelijks leven in zijn geest aanneemt, vindt men vooral in de karikaturen terug, in de satirisch bedoelde aquarellen die, tegen goedkope prijs, thans de Brusselse winkelramen vullen, en ons met een aantal “artiesten” bekend maken welke, bij gebrek aan talent, dan toch overtuigen door de echte volksgeest, het oorspronkelijk Brussels zijn, dat hun werk levendig en zelfs genietbaar maakt ...

Karikaturisten zijn anders in België zeldzaam, of waren het althans tot voor de oorlog. Dat ligt misschien wel aan het gebrek aan cultuur

van onze kunstenaars in het algemeen, van onze plastici in het bijzonder. Enkele zeer zeldzame uitzonderingen niet te na gesproken - een Henry de Groux, een Fernand Knopff - kan men er op aan, bij hen geen kunst van cerebraliteit, van filosofische bedoelingen, of zelfs maar van constructieve, technische opzettelijkheid te vinden. Die kunst blijft, ook waar zij in deze de schijn tegen zich mocht hebben, zuiver zintuiglijk, althans louter emotief, en wordt nimmer gewild uitdrukkelijk, daar haar ergste overdrijvingen zo goed als zeker onberedeneerd zijn. Geen wonder dan ook dat wij de kunstenaars missen, bij dewelke ethische ondergrond en geestelijk schiftingsvermogen hoofdzaak zijn, en die karikaturisten heten. Eén zonder ik uit: Jules de Bruycker, die ik enkele jaren geleden in Holland mocht introduceren, met gevolgen die mij een grote vreugde zijn: - De Bruycker, de bittere Gentenaar, wie iedere prent als een wraakneming op het leven is, en die meer schrik aanjaagt dan hij zou doen lachen; geen karikaturist dus, gelijk men het algemeen opvat, minder karikaturist zelfs dan een Daumier of een Forain, en wie het “castigat ridendo” vreemd bleef, hij die alleen spot, en met welke oneindig droeve gelatenheid!, om wat hij in de mens onverbeterbaar acht. - En wel hebben wij te Brussel, buiten De Bruycker en verre van hem af, nog enige tekenaars, een Blandin, een Navez, een Stan van Offel, een Canneel, die men voor karikaturisten houdt, omdat ze, in hun, vaak knappe, tekenwijze meer of min de weg der “charge” opgaan, maar die meer illustratoren, meer verluchters zijn te noemen dan kunstenaars die zich de Zede en haar kritiek tot eerste onderwerp gegeven hebben.

Zelfs met deze aaneengesloten rij bekwame en aangename artiesten hebben de karikaturisten, waar ik het hier over hebben zal, niets gemeens, daar zij doorgaans alle bekwaamheid missen en het aangename van hun producten zeker niet ligt aan bevrediging van enige esthetische zin. Terwijl zij, daarentegen, Spiegels der Zeden

konden genoemd worden - van die golvende spiegels dan die, hoe naïef natuurlijk ook tot alle wanstaltigheid misvormen.

Hun namen? Ik ken ze niet, en beken er nooit naar gekeken of gevraagd te hebben, omdat de kunstwaarde van het werk daar wel al te gering voor is. Trouwens: op die waarde, ik herhaal het, komt het niet aan, en dus niet op die namen. Waar het op aankomt: op de bijzondere humor, waar de Brusselaar het leven op onthaalt, met het goedmoedige superioriteitsgevoel, dat ze natuurlijk maakt, en ongedwongen.

Dat leven: ik houd het ervoor, dat gij het enigszins kent uit de brieven, die ik er aan gewijd heb. Objectief in zijn feitelijke bestanddelen beschouwd, ziet het er, ook voor wie er buiten staat, alles behalve rooskleurig uit: materieel bekrompen, is het zedelijk benauwend, en er is zowel geestes- als lichaamskracht toe nodig - waar men trouwens zuinig mee moet zijn! - om het uit te staan en te boven te komen. Ik vrees echter, dat men er zich in het buitenland, juist omdat men er naar zulke vast bepaalde gegevens over oordeelt, een denkbeeld van vormt, dat velen hier, eerlijk gezegd, overdreven zouden vinden. Want, subjectief, wordt de waardeschatting van het dagelijks bestaan, wordt onze leefbaarheid er tegenover, weer heel iets anders. Zonder dat wij het zo heel goed wisten, is de winst der aanpassing het tekort aan allerlei genotsartikelen tegemoet getreden; men eet geen eieren meer die vijfendertig centiemen kosten; men vervangt boter ad zeven frank door margarine, die maar de helft kost, en ... na korte tijd merkt men het alleen nog -, in de spiegel, als men vaststelt, dat men er slecht gaat uitzien. En dan, er is die grote, die onverdelgbare morele factor: er is onze bijzondere grandezza die, in haar bestanddelen weliswaar kleinburgerlijk, ons niet te minder de humor schenkt, welke ons over de misère begoochelt en heen zet.

Van zulk leven nu, bezien met het oog der Brusselse ironie, leveren die karikaturen een soms bijzonder raak beeld. - Daar hebt gij, bijvoorbeeld en om te beginnen, de volkssoep. De volkssoep geniet veel meer achting bij wie ze niet eten, dan onder dezen die er van leven moeten, en de achting van de eersten is even billijk, als de minachting van de laatsten menselijk is: dankbaarheid is een door velen onwaardig gekeurd gevoel, en slechts wie niet geholpen wordt, en zelf helpt, kent de waarde der verstrekte hulp. – "De soep deugt niet", zeggen dezen die ze, gratis, krijgen; "de soep is uitmuntend", beweren dezen, die ze klaarmaken. Ikzelf, ik vind ze doorgaans goed, en ik vind verder, dat wie ze krijgen toch al heel blij mogen wezen. Maar dat strookt niet met de satirische geest van de Brusselaar: "Ach madam," zegt, op één van de karikaturen, een dikke volksvrouw tot een andere, "ach, madam, de volkssoep is zo goed! Ik doe er een kilo spek bij en een halve kilo boter, en dan is het om uw lippen van af te likken!"

- Dat de soep trouwens minder wordt versmaad, dan hier uit op te maken zou zijn, leren wij uit een andere aquarel. Ze stelt een school voor: de verplichte school voor werklozen, waar iedere arbeider van 15 tot 60 jaar, zo hij niets te doen heeft, naar toe moet. - Op de banken zitten dikke wijven. Aan een van hen, uit wiens schortzak een fles jenever kijkt, en die tranen met tuiten schreit, vraagt de onderwijzeres: "Elève Trinette, waarom huilt gij?" Waarop het antwoord: "Als gij denkt, dat het zo plezant is, thuis te komen, en de kinderen hebben al de soep opgegeten!" - Die kinderen: op een derde prent ziet men ze aan school hun ouders afhalen, die buiten komen, hun lei en griffel in de hand, of met ezelsoren op ...

- Onder de noden van deze tijd, is deze der duurte van de levensmiddelen zeker niet de geringste, en onder deze levensmiddelen, die ik weet niet hoeveel maal in waarde verdubbeld zijn, nemen - vreemd genoeg - de lucifers een eerste plaats in. Van

die stijging in prijzen is de Brusselaar geen dupe. Ziehier een bewijs daarvan: achter zijn toonbank zit, welgedaan, de kruidenier. Op wat zit hij?: op een bak, die als opschrift draagt: “Safety Matches”. Onder zijn voeten, als schabel, een opstapeling van groene pakjes met de vermelding: “Säkerähts Tanstikors” (ik sta voor de schrijfwijze niet in). Rechts: lucifers; links lucifers; zowaar een wereld van lucifers ... onzichtbaar natuurlijk voor het sjofele vrouwtje dat, aan de andere zijde van de toonbank, er naar vragen komt. Waarop de kruidenier, bars: “Des allumettes? Er zijn er geen meer, niet voor de drie dagen; maar dan: plus cher, vous saveie!”

- Ander levensmiddel: de voor schamele beurzen ongenaakbare boter ... die dan nog voor meer dan de helft uit water bestaat. En een boertje, een vetgemest boertje, wordt ons getoond, op de markt, naast een reuzenklomp van deze kostbare hoe dan ook vervalste vetwaar, waarop een kaartje prijkt met: “Roomwater, zeven frank het kilo!”, terwijl het boertje onderaan verzekert: “Na de oorlog ga ik van mijn renten leven!” ...

- Weer nieuwe stof tot ironiseren: onze nieuwe pasmunt. Gij weet dat deze uit zink is geslagen, wat juist niet heel zindelijk is. Straatbengels nu ziet men met dergelijke stuivers op het voetpad zitten tuisen. – “Gij weet wel dat het verboden is, voor geld te spelen”, voegt hun streng een politieagent toe. – “Geld?”, krijgt hij tot antwoord, “is dat geld? het zijn “vlekjes!””. (“Vlekje” is de Brusselse uitspraak voor “blikje”, stukje blik: taalverschijnsel dat ik de heren filologen opdraag) ...

- En om te eindigen, daar hebt ge het allerjongste ongemak: de eenzelvigheidskaart. Ik zegde u reeds, hoe weinig kwaad bloed ze de Brusselaar bijzet, en verder hoe lang het doorgaans duurt voor men ze, aan het stadhuiswinket, te bemachtigen komt. Dit laatste nu werd als volgt onder beeld gebracht: een lange rij volk, waarin al de

maatschappelijke lagen vertegenwoordigd zijn, en dat omweven is ... met spinnenwebben. En een man uit het volk zegt medelijdend tot zijn vrouw ... die van vermoeienis ineen is gezonken: “Dormeie seulement un petit peu; ik zal een oogje in 't zeil houden!” ... - Tot bergen nu van deze zogenaamde kenbewijzen, verkoopt men thans overvloedig op straat “porte-cartes à dix centimes!”: het laatste en beste artikel der “camelots”, die verzekeren dat het “indispensable” is. - Komt een juffrouw voorbij, een reeds oude, maar zeer opgedirkte juffrouw, die er vooral erg preuts, erg eerzaam uitziet. Eén der verkopers snelt toe: “carnet pour mettre votre carte, Mademoiselle!?” Maar de juffrouw, verbolgen en preutser dan ooit: “Pour quoi me prend-il donc, cet imbécile? ” ...

Aan een brief over oorlogsfolklore, uit België aan de Vlaamsche Stem geschreven, ontlenen wij het volgende:

Over kinderliedjes, uit Holland binnen onze wallen gebracht (wallen die nu wel definitief zullen gedeklasseerd zijn!) ware een studie te schrijven.

Dan zijn daar de duizenden en duizenden anekdotes en moppen, en vaak legendarische oorlogsverhalen, die zich vliegensvlug over de stad en het land verspreiden. De IJzer speelt daar natuurlijk een overwegende rol in.

En de uithangborden: In Oorlogstijd, in de Schrapnell, in ’t Geschut, in ‘t Vliegmachien … Te Lier zag ik op een houten huisje boven een kelder:

> Wij zitten er onder,
> Maar bedienen er boven,

en te Duffel dragen de herlevende resten van huis, stallingen en schuur het gezamenlijke opschrift:

Uit de puinen verrezen.

Met een paar planken en wat nagels werd daar weer een woning van gemaakt. “In het Machiengeweer” en “In de Loopgracht” zijn ook niet zeldzaam. Het laatste las ik op een achterhuis dat tussen stapels puin te bereiken is. Maar het leukste vond ik in het Antwerpse:

In den Aftrapper,
Bij Pietje de Vluchteling,

waar een herbergier van de havenkant, even openhartig als wijsgerig en voorzichtig, zijn vensterruiten mee herdoopt heeft.

30 november 1915

Wederwaardigheden der bezetting (Karel Van de Woestijne).

Brussel, 17 november.

Ik geloof niet dat er van de ironie een betere definitie is te geven, dan dat zij een teken van het volmaaktheidsgevoel zou zijn. De eigen betrekkelijkheid vergeten wij gaarne. Wij vinden immers in ons, wij bezitten het begrip van het oneindige en van het absolute, en het komt zelfs voor, dat dit begrip onszelf bezit tot bij het smartelijke toe. Te weten echter dat wij zijn als het ware een schakel in die oneindigheid, vervult ons met een zelfvoldaanheid, die ons te beter de betrekkelijkheid, de afwijking van de oneindigheidsrichting, de wanstaltigheid in de lijn van het volstrekte bij anderen doet inzien, en ze lachwekkend maakt.

Ik zal niet beweren, dat mijn vrienden de Brusselaars het gevoel der volmaaktheid tot een dogma hebben verheven. Daargelaten dat grootstedelingen, die een gemakkelijk leven leiden (dat was voor de oorlog het geval met vier vijfden der inwoners van de hoofdstad),

liefst van dogma's verschoond blijven, zou het bij hen een zelfbewustheid, een besef van hun eigenwaarde (of -onwaarde) veronderstellen, die ze zeker niet in zich dragen. Maar de wetenschap, dat al wat zij te genieten krijgen, in zijn soort het beste is wat geheel het land oplevert; de zekerheid, tevens, voor neerdrukkende zorgen behoed te zijn en de dag van morgen te zullen beheersen; en verder het laag bij de grondse, maar dan toch feitelijke evenwicht, dat de basis van het Brusselse karakter uitmaakt, zijn factoren die, voor niet te veeleisenden, een aard perfectie van leven samen kunnen stellen, welke elke overtreding of afstand daarvan licht bespottelijk of zelfs weerzinwekkend maakt. De zeer echte ironie van de Brusselaar is dan wel geen verhevene: is natuurlijk de zelfmarteling niet van degene die spartelt tussen de vingers van het goddelijke; maar zij is zelfvoldaan en zelfgenoegzaam, en tevens praktisch omdat zij voor dwalen behoedt, en tevens tonisch omdat zij sterkt tegen dreigement of aanval van vijandige opvattingen of machten.

- Brussel is nu sedert vijftien volle maanden bezet. In die vijftien maanden heb ik u trouw op de hoogte gehouden van de wijze, waarop de Brusselaar op die bezetting reageerde. Ik heb, waar zij mij scheen voor te komen, de vervorming van het Brusselse karakter aangestipt en naar mijn vermogen ontleed; ik heb u op psychische verschijnselen gewezen, die aantoonden hoeveel dieper wij er onder leden, dan wij zelf bekennen wilden, of zelfs maar wisten. De reden, dat wij de verandering niet merkten welke wij innerlijk ondergingen, of die ons deze verandering deed negeren, heb ik nog niet gemeld. Zij ligt, geloof ik, in die zeer eigene, die joviale goedlachse ironie der Brusselaars, die ze voor grote kinderen deed houden, en die niet anders is dan een teken van een meer of minder groot, of minder gewettigd gevoel van hun superioriteit. De Brusselaar is nu eenmaal, meent hij, de eerste in het land; hij is zijn eigen baas; hij heeft nooit

gehandeld dan naar eigen goeddunken en heeft daar nooit politie over geduld. Althans: zo was het vroeger. Maar zulk geestelijk goed verliest men niet licht: de blind dwalende Homeros blijft Homeros, en zoo blijft de verarmde en bedwongen Brusselaar de Brusselaar. Zijn natuurlijke spotzucht, die niet van smartelijke aard is, bedwingt zijn armoede, overheerst zijn bedwongenheid; meer dan ooit heeft hij oog voor het wanstaltige, het afwijkende en betrekkelijke, gemeten aan de staf van zijn eigen gewaande compleetheid; en minder dan ooit ziet hij af, ik zal niet zeggen van kritiek, maar van de boertigheid, die de gelukkigste, de gezondste zijde van zijn karakter is.

Bewijzen? Ik heb ze bij de vleet! Ik zie ze, bijvoorbeeld en allereerst in de talloze karikaturen die sedert enkele maanden de uitstalling van alle papierwinkels der stad versieren, en waarop van onze nood geenszins een deugd, maar een potsierlijke wantoestand wordt gemaakt, - waar wij ons trouwens gemakkelijk boven verheffen. Die karikaturen laat ik vandaag ter zijde: zij mogen het onderwerp worden van een volgende brief. Ik wil mij heden tevreden stellen met enkele voorvallen van meer of minder ernstige aard en u, zonder meer, zeggen hoe de Brusselaars er zich tegenover gedragen, aan uzelf de, meer of minder strenge gevolgtrekking overlatend.

Daar hebt ge, om te beginnen, de verplichte identiteitskaart, die men eerst eenzelvigheidsbewijs noemde en nu kenbewijs is komen te heten, terwijl men, om het Franse woord te vermijden, toch van persoonskaart had kunnen spreken. Ik vertelde u reeds hoe dit nieuwe dwangmiddel hier ter stede door velen begrepen werd: als een gelukkige gelegenheid tot een nieuw portret. IJdelheid wel te verstaan, en die ik niet zal vergoelijken, maar geen psychologisch raadsel voor wie de Brusselaar kent. Hij lacht, de Brusselaar, gelijk de atleet lacht om de gewichten die hij naar omhoog tilt. En hij lacht dubbel, als hij ziet dat de hem toegepaste machtsuitoefening tegen

die macht zelf keert, zoals met die eenzelvigheidsdingen nu in schijn gebeurt. Immers: 20 november was als ultieme datum opgegeven voor het bezit van dergelijke kentekens. Maar het verstrekken daarvan ging noodzakelijk zo langzaam, of beter gezegd: de Brusselaars zijn zo talrijk dat men de termijn verplaatsen moest: men moet thans zijn persoonskaart niet voor vijf december hebben, en de vrouwen kunnen ermee wachten tot op Kerstdag. En nu hangt de Brusselse lucht vol leedvermaak, zo voor de overheid waarvan men zich, al te naïef natuurlijk, de ontgoocheling voorstelt, als voor de domoren en hazenharten die spoed maken, en nu reeds in het bezit zijn van hun identiteitsbewijs, - al die tijd voor het werkelijk hoeft.

Ander, en gewichtiger geval: er wordt ons inkwartiering beloofd. Ge moet weten: net als Parijs, net als Londen, zij het dan in bescheidener mate (wat wij wel willen aannemen), werd Brussel herhaald door bommengooiende vliegtuigen aangedaan. De laatste maal kostte het zelfs het leven aan een man. Dat daar geen vermelding van gemaakt werd, ligt aan de overheid. Nu de overheid er zelf over schrijft en het laat drukken, kan het zeker hier ook wel met een enkel woordje verteld. Die overheid nu, meende in die luchtaanvallen de hand van verspieders te zien. Zij verwittigde ons dat, bij herhaling, de bevolking als straf militairen thuis zou krijgen. Bewuste herhaling deed zich niet voor: desniettemin maakt ons de overheid, die zegt in deze thans zekerheid van spionage te bezitten, bekend met haar besluit: wij krijgen inkwartiering. Het zou leugen zijn te beweren, dat de Brusselaar daar zegen in ziet. Hij wil het gaarne aanvaarden voor wat het is: een straf. Niet uit vrees voor de Duitse soldaten, die hij nu toch lang genoeg kent: vanwege de stoornis en het ongemak dat het meebrengt vindt hij het geval onaangenaam. Maar heeft zich onmiddellijk getroost, toen hij de clausule had gelezen, waarbij, eerst en voor alle andere, onbewoonde huizen, en verder huizen der onderdanen van staten, die met Duitsland in oorlog liggen, zouden

worden bezet. En weer kwam hierbij de Brusselse ironie boven: “Men treft mij, door het huis van een andere in te nemen!” en de Brusselaar lachte, zonder verder denken, om deze grappige eigenaardigheid.

Iets is er, waar hij zowaar niet om gelachen heeft: dezer dagen vernam hij dat de opgelegde oorlogsschatting van veertig miljoen in de maand verder zou worden geëist! En hij lachte nog minder, toen hij te weten kwam, dat hij daarbij voor niet minder dan zevenentwintig miljoen had tussen te komen. Het leven is hier immers werkelijk al duur genoeg. Een enkel voorbeeld van hetgeen het ons ten bate van het gemeentebest kost: iedere dag betalen wij aan de gedwongen stakers van Groot-Brussel niet veel minder dan 4700 frank, en in de negen laatste maanden tijd is dat iets als zevenhonderd negentig duizend frank geworden. Toen hij echter kwam te vernemen, de Brusselaar, dat men er iets op gevonden had, en dat hij zijn, trouwens gaarne aanvaarde, deel in de belasting slechts na de oorlog zou te betalen hebben, toen dacht hij: “Ziet ge wel, dat men mij nog zo gemakkelijk niet treft!”; en hij wreef in zijn handen ...

Ge vindt nu misschien dat deze doorsnee Brusselaar (want, in Gods naam, ga hier weer geen persoonlijkheden achter zoeken!) niet meer dan lichtzinnig is; dat zijn optimistische ironie wat al te gemakkelijk naar het “Tout s'arrange” van Capus zweemt. En ge hebt allicht geen ongelijk. Maar ik vraag u: “is zulk optimisme geen teken van levenssterkte, waar de ironie het geregelde zuiveringsmiddel van is?”